

XXXII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Gödöllő, 2015. április 15-17.
Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Nemzeti Közszerológati Egyetem

A sértetti jogok érvényesülése a büntetőeljárás jogban különös tekintettel az áldozatvédelem állami intézményeire

Jelige: *Zeusz euruopé*

Pályamunka lezárásának időpontja: *2013. november*

2015.

Tartalom

1. Bevezetés	3
1.1. A témaválasztás indoklása.....	3
1.2. Dolgozatom célja	4
1.3. A dolgozat felépítése	6
2. Történelmi áttekintés.....	7
2.1. Az igazságszolgáltatás történelmi fejlődése – a büntetőhatalom gyakorlásának változásai	7
2.2. Újra napirenden-, avagy a viktimológia hatásai a sértettek helyzetére	9
3.1. A „passzív alany”	12
3.2. A sértett.....	13
3.3. Az áldozat	14
3.4. A „fogalmi dualizmus”	15
4. Nemzetközi dokumentumok az áldozatvédelem vonatkozásában.....	16
4.1. A kezdetek- Egyesült Nemzetek Szervezete	16
4.2. Az Európai Unió	19
5. A sértettek eljárásjogi helyzetének vizsgálata a nemzetközi dokumentumokkal összhangban	23
5.1. Európa mércéje- a Kerethatározat	23
5.2. A sértetti jogok a magyar jogban.....	24
5.3. A magyar büntetőeljárás törvény módosításai a sértetti jogok vonatkozásában	24
5.4. Az EU elvárásai a tagállamok felé	26
6. A kerethatározat rendelkezéseinek érvényesülése a magyar jogszabályokban	28
7. Áldozatvédelem a társadalom és az állam szintjén	41
7.1. Fehér Gyűrű- az áldozatsegítő szervezetek zászlóshajója	41
7.2. Az állami áldozatvédelem rendszere	43
7.3. Az áldozatvédelmi szolgálatok működésével kapcsolatos kérdőív	45
8. A rendőrség szerepe az áldozatvédelemben	52

8.1.	A prevenció.....	52
8.2.	Az áldozati jogok érvényesülése	52
9.	A sértetti jogok érvényesülése a büntetőeljárás gyakorlatában	55
9.1.	A kérdőív	55
9.2.	Ügyészi riport	59
9.3.	Interjú egy kerületi rendőrkapitányság vizsgálati alosztályának vezetőjével.....	65
10.	Befejezés.....	69
11.	Irodalomjegyzék.....	73
12.	Melléklet.....	76

1. Bevezetés

1.1. A témaválasztás indoklása

Tanulmányaim során a bűnügyi tudományok széles palettája tárult elém, melyek megismerése elengedhetetlen fontosságú egy leendő rendőrtiszt számára. A számos jogi tantárgy mellett a szakmához tartozó speciális ismeretanyagok elsajátítása szükséges a későbbi nyomozói munka sikeres végrehajtásához, melyekre az egyetemi tanulmányaim során alapos felkészítést kaptam. Talán nem túlzok, ha azt állítom, hogy a Büntetőeljárás jog adja a jogalkalmazói munka keretét, így a rendőri hivatásban is ez a „forrás”, amelyhez visszanyúlva iránymutatást kapunk tevékenységünk végzéséhez azért, hogy munkánk során mindig jogszerűen járjunk el. Ezeket az alapkövetelményeket rendszerezi és foglalja magában a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény.

A szakmai gyakorlatom alatt még inkább megmutatkozott a jogszabályok jelentősége, mely megalapozta a jogtudomány iránti érdeklődésemet. Szembesülhettem azzal, amikor az emberek a bűncselekmény elszennvedőjeként megteszik feljelentésüket, remélve, hogy a hatóság tagjai mindent elkövetnek annak érdekében, hogy kiderüljön az igazság, és a törvényt számon kérjék azokon, akik sérelmüket okozták. Ők a sértettek, akiket a büntetőeljárás alanyaiként tart számon a törvény, amiből adódóan komoly szerepük kell, hogy legyen a büntetőeljárás folyamán. Mi több ők azok, akiket közvetlenül érintenek a bűncselekmények káros hatásai, akiknek a deliktumok az életükbe nem kívánt változásokat eredményeznek, akik akaratuk ellenére a normasértők áldozataivá válnak.

Az utóbbi évtizedekben az Európai Tanács a jogállamiság és az emberi jogok tiszteletben tartására fokozottan felhívta a tagállamok figyelmét. Számos tájékoztatót, szakmai programot bocsátott ki¹, és aki mindezeket nyomon követte, a terhelti jogok folyamatos bővülésének lehetett szemtanúja.

De mi a helyzet a sértettek jogaival? Számukra is kedvezőbb rendelkezések születtek, vagy jelentőségük háttérbe szorult az elkövetőkkel szemben?

¹ Dr. Kővári András: Az áldozatok védelme és a rendőrség. In: Európa Tanács: Az emberi jogok és a rendőrség. Budapest, 2000. 41-43.o.

Úgy gondolom, több odafigyelést igényelnek, hiszen a bűncselekmények elszenvedőiként a legkiszolgáltatottabb helyzetben vannak, ezáltal segítségükre, támogatásukra, védelmükre nagyobb hangsúlyt kell fektetnünk.

1.2. Dolgozatom célja

Az elmúlt harminc évben európai, valamint nemzetközi szinten is egyre több dokumentum született a sértettek jogainak megreformálásáról. Felfigyeltek arra, hogy a középpontban lévő terhelttel szemben nem szerencsés, ha továbbra is hagyjuk a sértettet a büntetőeljárás periferiáján rekedni². A 70-es évekig Európa szerte uralkodó klasszikus retributív (megtorló) igazságszolgáltatási rendszer elvei a XXI. századra meglehetősen elavultnak bizonyultak, és napjainkban a helyébe lépő resztoratív (kárhelyreállító) modell térhódítását élhetjük.

A resztoratív igazságszolgáltatási rendszerre való átállás folyamatában nem csak a jogi szabályozásoknak, hanem a hatósági jogalkalmazók szemléletének is döntő szerepe van. A megtorló igazságszolgáltatás szellemében viszont hazánkban is sokáig a jogalkalmazásban a hatékonyságot az eredményességgel állították párhuzamba, vagyis a cél a terhelt elítélését, és korántsem az áldozat érdekeinek figyelembe vételét jelentette.

Kérdés az, hogy a magyar igazságszolgáltatás tartalmazza-e azokat az elemeket, melyek szükségesek a resztoratív koncepció megszilárdulásához?

Úgy gondolom, nem csak humanitárius okokból fontos a sértettekkel szemben a megfelelő bánásmódot tanúsítani. Az igazságszolgáltatás hatékonyságát is elősegíti, ha a büntetőeljárás minden szakaszában biztosítva vannak a sértetti jogok, és ezek érvényesülését a hatósági jogalkalmazók sem gátolják.

Az Európai Unió mára már számos alapelvet kidolgozott, valamint kötelezte a tagállamokat, hogy igazítsák jogszabályaikat a sértettek jogainak bővítésére vonatkozó új tendenciáknak megfelelően. Bár az áldozatok védelme érdekében ezek óriási lépésnek tekinthetők, fontos,

² Kiss Anna: A sértett jogainak erősítése a hazi és a német büntetőeljárás összehasonlításának tükrében. In: Rendészeti Szemle, Budapest, 2006. 7-8., 54.évf. 114.o.

hogy a kihirdetett minimumszabályok az Unió összes államában érvényesüljenek, garantálva ezzel a sértetteket megillető jogokat.

Dolgozatom egyik célja, hogy a hazai jogalkalmazás, igazságszolgáltatás területeit vizsgálva, egységes képet kapjak arról, hogy hogyan épültek be ezek a nemzetközi jogszabályok a magyar büntetőeljárás jogba, azaz milyen garanciákat biztosítanak a magyar törvények a sértettnek a büntetőeljárás folyamán, és ezek mennyire felelnek meg a nemzetközi elvárásoknak. A normák vizsgálatával viszont csak a jogi szabályozás minősítését tudnám elvégezni, azonban ezek érvényesülése a mindennapok jogalkalmazásában külön problémákat vet fel, melyek okait csak a végrehajtás menetének figyelemmel kísérésével tudom feltárni. Ez okból kifolyólag a jogszabályok tanulmányozásával, valamint a gyakorlati tapasztalatok alapján (különösen a nyomozási szakban) szeretnék választ kapni arra, hogy milyen mértékben érvényesítheti jogait a hazai joggyakorlatban az áldozat, és amennyiben hiányosságok merülnek fel, azokat a jogalkotói munka, vagy pedig a hatósági eljárás eredményezik?

Tudományos munkám másik fő iránya a sértett-orientált szemléleten belül áldozatvédelem intézményeinek vizsgálata. Nem csak a büntetőeljárásban, hanem azon kívül is létezni kell olyan szolgáltatásoknak, melyek védelmet biztosítanak, és segítséget nyújtanak a bűncselekményt elszenvedő sértettek számára. Ezek legfőképpen az áldozatsegítő szervezetek által valósíthatók meg. A civil áldozatsegítő szolgálatok mellett az állam is részt kíván venni azoknak a támogatásában, akiket nem tudott megvédeni a bűncselekmények bekövetkezésétől. Ahhoz, hogy az áldozatsegítés mechanizmusa kiválóan működjön a nyomozó hatóságok és az áldozatsegítő szervek együttműködése elengedhetetlen. Ehhez pedig hozzátartozik, hogy a rendőrség tevékenysége is kiterjedjen egyes áldozatvédelmi feladatok ellátására, és ne csak a bűnelkövető kézre kerítése lebegjen célként a szemük előtt.

Szeretném munkám során megismerni a nyomozó hatóság és az áldozatsegítő szolgálatok közötti kapcsolat alakulását, és feltárni, hogy milyen szerepet tölthet be a Rendőrség az áldozatvédelemben, és hogyan látja el az ehhez kapcsolódó feladatait.

1.3. A dolgozat felépítése

Az első szempont, ami alapján a dolgozatomat elkészítettem, az elemző-értékelő munka, melyet a sértetti jogok, és az áldozatvédelemmel kapcsolatos nemzetközi dokumentumok, valamint a magyar törvények részekre szedésével, összehasonlításával, majd értékelésével valósítottam meg. Ahhoz, hogy a magyar jogalkalmazás területéről információkat, tapasztalatokat szerezzek, és nagyobb rálátásom legyen a büntetőeljárás, azon belül legfőképpen a nyomozási szakasz gyakorlatára, interjút készítettem egy ügyésszel, valamint egy bűnügyi területen dolgozó alosztályvezetővel. Az ő véleményeiket a jogszabályi elemzés kapcsán felhasználtam, beillesztve egy-egy hozzájuk kapcsolódó címszóhoz.

A dolgozat második része kutatásom eredményeinek felhasználása. Az áldozatvédelem hazai működésének feltérképezéséhez kérdőívet készítettem, melynek kitöltését az ország megyei Áldozatsegítő Szolgálat ügyintézői vállalták. A kérdőívben szereplő kérdések egy része az áldozatsegítő szolgáltatásokat öleli fel, míg másik része a szolgálat és a Rendőrség kapcsolatára, valamint a Rendőrség áldozatokkal való bánásmódjára vonatkozik. Ezekből leszűrhetők olyan adatok, amelyek válaszul szolgálhatnak az feltett kérdéseimre.

2. Történelmi áttekintés

2.1. Az igazságszolgáltatás történelmi fejlődése – a büntetőhatalom gyakorlásának változásai

Társadalmi együttélésünk alapjai a normák. Ezek olyan, a közösség által elfogadott magatartási szabályok összessége, melyek betartására az emberek többsége törekszik. Az egyén ezeket szem előtt tartva válogatja meg cselekedeteit és feltételezi, hogy mások is e normák figyelembe vételével alakítják életüket. Ezeknek az íratlan és írott szabályoknak a követése teremti meg a harmonikus, kiegyensúlyozott együttélés pilléreit, ami mindenkinek az érdekét szolgálja, hiszen csak így küszöbölhetőek ki a konfliktusok. Korlátozhatóvá válnak az emberi cselekedetek, amivel elkerülhető, hogy másoknak jog-és érdeksérelmet okozzunk.

E szabályok kialakulása hosszú múltra tekint vissza. Az elődeink már az őskorban rájöttek arra, hogy szerencsésebb, ha kisebb csoportokba szerveződnek, melyek védelmet nyújtanak a tagoknak. A létfenntartásért vívott küzdelmet lényegesen megkönnyíti a közösségi élet. Gondoljunk csak a közös vadászatokra, hiszen a zsákmányszerzés az életben maradás egyik legfontosabb eszköze. Már őseinknek is tartani kellett az ellenségektől. A fenyegető, támadó magatartások elhárításához támogató háttérre volt szükség. A büntetőjog kialakulása is ehhez a korhoz kötődik. Bár kevés forrás áll a rendelkezésünkre, de bizonyítható, hogy ezekben a primitív ősközösségekben már alakultak ki olyan normák, amelyek az együttélést szabályozták. A normaszegő magatartásokra való közösségi reagálásnak pedig több változata alakult ki a történelem folyamán.

„A töredékes őstörvényekből, bibliai tanokból, szokásjogi gyűjteményekből megismerhetők és végigkövethetők azok a közel ötezer éves, koronként változó, családon, nemzetségen, törzsön belüli, illetőleg azon kívüli viszonylatban érvényesülő, elítélendőnek és üldözendőnek tartott magatartások, megtorlási elvek, amelyek alapul szolgáltak a felelősségre vonásnak, s amelyek a közösség egyensúlyi állapotát, belső békéjét, külső védelmét voltak hivatva biztosítani.”³

³ Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog Általános rész. Rejtjel Kiadó, Budapest-Debrecen, 2010. 18. o.

Úgy gondolom, fontos röviden áttekinteni, milyen utat járt be az igazságszolgáltatás az ókori társadalmaktól kezdve napjainkig, és hogyan sajátította ki az állam a büntetőhatalom gyakorlásának lehetőségét a magánszemélytől.

A büntetőjog fejlődésének főbb állomásai:

1. Az *ókorban* a megtorlási elvek a társadalmi és gazdasági fejlődés vonatkozásában alakultak ki. A „**bosszú elve**” a legkorábbi szakaszban volt az uralkodó, melynek többféle változatát különböztetjük meg⁴:

- Magánbosszú: a közösségi élet kialakulásának kezdetén az egyén saját maga reagált az őket ért sérelmekre. A megtorlás látszott a legmegfelelőbb módszernek ahhoz, hogy a jövőbeni támadásokat megelőzzék. Két célt szolgált tehát az egyén bosszúálló tevékenysége: az egyik a múltbeli eseményre vonatkozó represszió, a másik pedig a jövőre néző prevenció.⁵
- Vérbosszú: ahogy erősödött a közösség összetartó ereje, már nem csak az egyén maga állt bosszút a támadóján, hanem vele együtt a hozzátartozója, családja, törzse, nemzetsége. A bosszúállás lehetőségei határtalanok voltak, melynek csak a következő, fejlettebb megtorlási elv szabott határt.
- „Talio elv”: a korai magán-igazságszolgáltatásban különböző, a vérbosszú elkerülését szolgáló megoldások (kiegyezés, a sértett vagy hozzátartozói javaikkal való kiengesztelése, a cselekmény anyagi jóvátétele) közül a legjelentősebb a sértéssel arányban álló viszontsértés, a „szemet szemért-fogat fogért”elv érvényesítését megcélzó **talio** intézmény. Ekkor már megjelentek az állami igazságszolgáltatás első elemei, korlátozódtak az ősi elvek.⁶

Látható tehát, hogy a bosszú korszakában a sértett fél, a családtagjai, valamint maga a törzs, illetve nemzetség válogathatott a megtorlási lehetőségek széles tárházából. Joguk volt akár megölni is az ellenségüket. A „talio elv” ugyan megkezdte az önbíráskodás szabályozását, de ekkor még korántsem illette meg a büntetőhatalom az államot. A korlátlan bosszú háttérbe szorításában, majd megszüntetésében a **kompozíciós** intézmény tette meg a legnagyobb lépést.

⁴ Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog Általános rész. Rejtjel Kiadó, Budapest-Debrecen, 2010. 19. o.

⁵ Bögöly Gy.- Budaházi Á.- Csányi Cs.- Sléder J. : Büntetőeljárás jog. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2010. 27. o.

⁶ Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog Általános rész. Rejtjel Kiadó, Budapest-Debrecen, 2010. 20-20. o.

2. A *középkor* elve, a **compositio** (megváltás): az állam megszilárdulásának következményeként fokozatosan kiépültek az államhatalmi, végrehajtó és igazságszolgáltatási szervek. A kárt okozó életének kioltása helyett jobb megoldásnak bizonyosodott a sérelmet vagyoni úton megtérítő elégtétel. A sértett az elkövető féllal kötött alku során, megállapodott, hogy lemond a vérbosszúról, ha cserébe meghatározott mértékű kártérítésben részesül. A kompozíciót a személy ellen irányuló büntettek körében alkalmazták, és mértéke a sértett osztályhelyzetétől, korától, és nemétől függött.⁷ „A megváltás - bár erősen diszkriminatív formában, de – alternatíva volt a legsúlyosabb magánbüntetés kiváltására az okozott sérelem következményeinek csillapítását szolgáló pénzösszeg fizetésével, más dolog átadásával. A kompozíció elterjedésével a büntetőjog a közjogiasodás szakaszába lépett, ami óhatatlanul magával hozta a sértett szerepkörének gyengülését.”⁸
3. Az állam büntetőhatalma: a közhatalom folyamatos szilárdulásával a várbosszú, a talio és a compositio elvének érvényesülése helyett az állam elkülönült szervei hajtják végre az igazságszolgáltatást.⁹ „Az állami büntetőhatalom abszolúttá válásával az officialitás került előtérbe, és a sértett csupán a bizonyíték szerepkörére lett kárhozzátva.”¹⁰

E meglehetősen sokáig húzódó fejlődési folyamat eredményezte azt, hogy a büntetés kiszabását és a végrehajtását az állam teljes mértékben átvállalta. A büntetőjog fejlődéstörténetének felvázolása nagyvonalakban rávilágít arra a pontra, amelytől kezdve az áldozatok jogainak jelentősége háttérbe szorult.

2.2. Újra napirenden-, avagy a viktimológia hatásai a sértettek helyzetére

⁷ GÖRGÉNYI ILONA: A VIKTIMOLÓGIA. IN: GÖNCZÖL K.- KORINEK L.-LÉVAY M.: KRIMINOLÓGIAI ISMERETEK, BŰNÖZÉS, BŰNÖZÉSKONTROLL. CORVINA KIADÓ, BUDAPEST, 1999. 102. O.

⁸ http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/3_2011/a_buncselekmenyek_aldozatainak_jaro_jovatetel_elmeleti_kerdesei/

⁹ Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog Általános rész. Rejtjel Kiadó, Budapest-Debrecen, 2010. 22. o.

¹⁰ http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/3_2011/a_buncselekmenyek_aldozatainak_jaro_jovatetel_elmeleti_kerdesei/

A sértettek, jogaik hanyatlásának köszönhetően jelenleg is csak a mellékszerep betöltésére pályázhatnak a büntetőeljárásban való részvételük kapcsán. Bár helyzetük újraértékelésének szükségessége évtizedekig váratott magára, csak a második világháborút követően váltottak ki komolyabb érdeklődést. A bűncselekmények áldozataival való fokozott törődés a viktimológia tudományos alapjainak megteremtéséhez köthető, melynek hatására újraértékelődött jelentőségük.

A **viktimológia** az „*áldozatok tudományos igényű tanulmányozását*” jelenti. A tudomány kialakulása (a hazai szakírók többsége szerint) elsősorban egy bukaresti pszichiátriai kongresszushoz köthető, ahol 1947. március 29-én Benjamin Mendelsohn jeruzsálemi ügyvéd tartott előadást „ A bio-pszicho-szociológia új távlatai: az áldozattan” címmel. Egy évvel később, 1948-ban jelent meg Hans von Henting, „A bűnöző és áldozata c. műve ami szintén mérföldkőnek tekinthető a viktimológia fejlődéstörténetében. Az elnevezést ugyanakkor a többség Fredric Werthamhoz szötte, akinek 1949-ben megjelent könyvében olvashatunk az áldozattan tudományának fontosságáról.

Magyarországon általában a „kriminálviktimológiát” értjük viktimológia címszó alatt. E nézőpont szerint a tudomány a bűncselekmények áldozataival foglalkozik, azaz, hogy milyen szerepet töltenek be, milyen jogokat gyakorolhatnak a büntetőeljárásban, és milyen gondoskodásban kell részesülniük. Nagy áttörést jelentett e diszciplína születése az áldozatok jelentéktelennek tartott pozíciójának megváltoztatásában, hiszen a bűncselekmények során az elsődleges szempont mindig az elkövetőre irányult. Az emberek legelőször a tettesre és a cselekményre kíváncsiak: *Miért bűnözött? Mi az oka bűnöző hajlamának? Megbánta-e tettét? Elnyeri-e méltó büntetését?*¹¹

Aki a bűncselekményt elszenvedte, aki ellen a normasértő magatartás irányult már nem vált ki ezzel egyenértékű érdeklődést a közösségben. Pedig azokról az embertársainkról van szó, akik a deliktum által okozott pszichés megrázkódtatást, fizikai sérülést, anyagi kárt elszenvedték.¹²

Az áldozatok iránti jóvátételről már a viktimológia tényleges megjelenése előtt születtek elképzelések:

¹¹ Görgényi Ilona: A Viktimológia. In: Gönczöl K.- Korinek L.-Lévay M.: Kriminológiai Ismeretek, Bűnözés, Bűnözéskontroll. Corvina Kiadó, Budapest, 1999. 93-94. o.

¹² Görgényi Ilona: A viktimológia alapkérdései. Osiris Kiadó, 2001.

- Először 1847-ben Bonneville de Marsengy francia jogtudós adott hangot az áldozatoknak állami alapokból juttatandó jóvátétel fontosságáról. Gondolata alapját a közös társadalmi kockázatviselés jelentette, és a társadalombiztosítások mintájára képzelte el a kártalanító alapot.
- 1891-ben, a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság által elfogadott dokumentumban öltött testet az elítéltek börtönkeresményének a sértettek reparációs igényének kielégítésére történő ráfordítása.
- Az első igazi kártalanítási program Margary Fry nevéhez kötődik, aki az eddigiektől eltérően a jóvátételt nem csupán az elítéltek által termelt „kétes” összegekkel fedeztetné, hanem a kártérítési kötelezettséget a modern állam részére szabná ki.¹³

Az új trend az 1960-as, 1970-es években erősödött fel, mely Európában és az Amerikai Egyesült Államokban utat tört az áldozatok jogainak normatív szabályozásához. „Európában az erőszakos bűncselekmények áldozatai állam általi kártalanításának 1964-ben, Nagy-Britanniában történt bevezetése, az amerikai kontinensen pedig a feminista mozgalom ilyen irányú felerősödése jelzi ezt.”¹⁴ A folyamat az 1974-es „A bűncselekmények áldozatainak kártalanításáról” tartott Nemzetközi Büntetőjog Kongresszus budapesti szekcióülésén bontakozott ki leginkább. A diszkusszió tárgyát a jóvátétel céljából létrehozni kívánt állami pénzalap, valamint az igényérvényesítést megkönnyítő egységes (adhéziós) eljárás jelentette.

Az 1970-es évek végére valamennyi nyugat-európai országban megjelentek az állami kompenzációs rendszerek. A lépés nagyban összefügg az igazságszolgáltatás hatékonyságával, a politika modern formájának kialakulásával.

¹³ http://www.debreceenijogimuhely.hu/archivum/3_2011/a_buncselekmények_aldozatainak_jaro_jovatetel_elmeleti_kerdesei/

¹⁴ <http://www.bunmegelozes.eu/aldozatait.html>

3. Passzív alanytól áldozatig- a terminológiai bizonytalanság

A bűncselekményt elszenvedő személy megnevezése Magyarországon az egyes bűnügyi tudományok nézőpontjai szerint alakul. Másképp értelmezi a büntetőjog, a büntető eljárásjog, valamint a kriminálviktimológia is a köznapiban vett „sértett fél” elnevezést. Véleményem szerint e terminológia különbségek tisztázása nélkülözhetetlenül fontos a tudományos munkám témájából kifolyólag. Az elnevezések közötti differenciákra szeretném felhívni a figyelmet, amelyek úgy gondolom, sokszor megnehezítik a fogalmak helyes használatát, és így némi magyarázatot vonnak maguk után.

3.1. A „passzív alany”

A büntetőjog-tudomány máig egyik legfontosabb része a tényállástan, mely szerint minden deliktum elemzésekor a jogi tárgy a kiindulópont, melynek fogalma: *„az a társadalmi viszonyokban kifejezésre jutó érdek, vagy érték, amelyet a bűncselekmény sért vagy veszélyeztet.”*¹⁵ A jogi tárgyat jelentő konkrét viszonyrendszer eleme, amelyre az elkövető a bűncselekmény megvalósításához kiválasztott elkövetési magatartását tanúsítja, vagyis amire a tettes hatni kíván, az az elkövetési tárgy. Ez lehet valamilyen tárgy, természetes személy, illetve jogi személy is. A jogi személyek viszont térben nem körülhatárolhatóak, nem jelennek meg testi dologként, nincs anyagi hordozójuk, melyekre hatást lehetne gyakorolni. Így elkövetési tárgy alatt csak valamely dolgot vagy természetes személyt, azaz embert értünk. Ha az elkövetési magatartás elő emberre irányul, akkor ez személy *passzív alannyá* válhat.¹⁶ A passzív alany anyagi jogi fogalom, csak akkor nevezhetjük így a bűncselekményt elszenvedő személyt, ha rajta, az ő konkrét fizikai mivoltán (testén) valósul meg a deliktum.¹⁷ Látható tehát, hogy a büntetőjog szimplán „tárgyként” kezeli a sértettet.

¹⁵ Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog, Általános rész. Rejtjel Kiadó, Budapest-Debrecen, 2010. 155. o.

¹⁶ Bócz Endre: Passzív alany, áldozat, sértett. In: Tanulmányok Irk Professzor 70. születésnapja tiszteletére. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2012. 81.-90.o.

¹⁷ Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog, Általános rész. Rejtjel Kiadó, Budapest-Debrecen, 2010. 156. o.

3.2. A sértett

A sértett elnevezést a büntetőeljárás-jog használja, eljárásjogi fogalom. Ha maga a bűncselekmény természetéből adódóan nem zárja ki, bármely deliktumnak lehet sértettje. (Kizárt pl. beutazási és tartózkodási tilalom megsértése, tiltott szerencsejáték szervezése bűncselekményeknél.) A pontos elhatárolás érdekében leszögezem, hogy minden passzív alany sértett, de nem minden sértett passzív alany, csak – ahogyan azt már az előzőekben említettem –, ha kizárólag a testén valósul meg a bűncselekmény.¹⁸

Bűncselekmény-kategóriától függ, hogy ki számít sértettnek adott helyzetben. Eszerint lehet természetes vagy jogi személy, esetleg közelebbről meg nem határozható személyek csoportja (nemzeti, vallási csoport), de lehet akár az egész társadalom is sértett vagy veszélyeztetett.¹⁹

A Be. 51. § (1) bekezdése szerint: „*Sértett az, akinek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette.*” A fogalom úgy vélem nem határozza meg azokat az alanyokat, akiket sértettként lehetne identifikálni, csupán a „büntetőeljárás egy meghatározott jogokkal felruházott résztvevője eljárásjogi pozíciójának elnevezését közli”.²⁰ A sértetti pozíció helyére az ún. áldozat léphet, aki a bűncselekmény miatt jogaiban vagy méltányolható érdekeiben sérelmet szenvedett. (az áldozat fogalmát későbbiekben ismertetem) Azok a természetes és jogi személyek, akiket bármilyen jellegű hátrány, kár ért az elkövető bűnös cselekményének következtében, kérhetik sérelmeik orvoslását, melyet a büntetőeljárás keretén belül valósíthatják meg. A sértett meghatározás ennél fogva a büntetőeljárás-jog terminológiájához kapcsolódik, mely alatt a sértett eljárásjogi pozíciójához kapcsolódó jogosultságok és kötelezettségek szabályozását értjük.

Ebbe tehát nem szükségképpen tartozik bele az összes olyan személy, aki a bűncselekmény káros hatása folytán bármilyen jellegű sérelmet szenvedett. A nyomozó hatóság kompetencia körébe tartozik mérlegelni, hogy az adott ügy folytán ki vehet részt az eljárásban sértettként.

¹⁸ Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog, Általános rész. Rejtjel Kiadó, Budapest-Debrecen, 2010. 156. o.

¹⁹ Bócz Endre: Passzív alany, áldozat, sértett. In: Tanulmányok Irk Professzor 70. születésnapja tiszteletére. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest 81.-102.o.

²⁰ Bócz Endre: Passzív alany, áldozat, sértett. In: Tanulmányok Irk Professzor 70. születésnapja tiszteletére. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 97.o.

Ennek a szerepnek a betöltése ugyanis jogok gyakorlását teszi lehetővé, valamint kötelezettségeket ró fel a félnek.²¹

3.3. Az áldozat

Az áldozat²² kifejezést a viktimológia tudomány keltette éltre, és az előbbi két fogalomnál sokkal tágabb értelemben használható a bűncselekményt elszenvedő személyek vonatkozásában.

A viktimológia a következőképpen definiálja az áldozat fogalmát:

*Az áldozat mindenekelőtt az a természetes személy, aki a bűncselekmény közvetlen következményeként sérelmet – különösen testi vagy mentális sérülést, érzelmi szenvedést vagy gazdasági veszteséget- szenved. Átvitt értelemben az áldozatisághoz az emberen esett sérelem és az emberi szenvedés képzele társul.*²³

Az ilyen értelemben használt áldozat kifejezés a bűncselekmény valamennyi elszenvedőjét átfogja, nem csak a „sértetteket”, vagyis azokat a személyeket, akiket a büntetőeljárás jogokkal és kötelezettségekkel ruház fel, s ez által alanyának minősít. Az áldozattá válás nem merül ki annyiban, hogy valaki súlyos fizikai, mentális sérülést szenvedett, vagyoni hátránya keletkezett, továbbá a bűncselekmény folytán lelki megrázkódtatás érte, jó hírneve csorbát szenvedett. Ezekben az esetekben senkiben sem merül fel a kérdés, hogy ők a bűncselekmény áldozatai. Nem kétséges, hogy őket megilleti a sértetti pozícióban való részvétel a büntetőeljárás során. Viszont olyan személyek is élhetnek át pszichikai szenvedést, félelemérzetet, akik nem közvetlenül kerültek kapcsolatba a bűncselekménnyel. Pusztán a látványa annak, hogy valakit megfenyegetnek, bántalmaznak, vagy maga a bűnelkövetés híre is hosszan tartó szorongást, rettegést, érzelmi megrázkódtatást válthat ki. („A súlyos testi sértés szemtanúja a bántalmazás és a sérülések láttán akár fiziológiai szenvedést (hányinger) élhet

²¹ Bócz Endre: Passzív alany, áldozat, sértett. In: Tanulmányok Irk Professzor 70. születésnapja tiszteletére. Országos Kriminológiai Intézet, 2012. 99.o.

²² „Elnevezése a latin „vicitma” főnévből származik. Szakrális értelemben áldozatra szánt vagy feláldozott állatot jelent. Első magyar jelentése is szakrális áldozat. Átvitt értelemben vált a viktimológia alapfogalmává.”(Bócz E.)

²³ Görgényi Ilona: A viktimológia alapkérdései , Osiris Kiadó, 18.o.

át.²⁴⁾ Nincs egyforma ember, ezáltal lelki reakciónk sem egyforma, másképp viszonyulunk egyes történésekhez, környezetünkben bekövetkezett változásokhoz.

Kritérium, hogy amennyiben áldozatról beszélünk, a sérelem elszenvedésének ténye megjelenjen, ami már pszichikai szenvedéssel is megvalósul. Viszont a sérelem mértéke, és a tettes tudata arra nézve, hogy kinek okozott, és milyen jellegű sérelmet, nem feltétele az áldozattá minősítésnek.

Érezhető e gondolatmenetnek a kriminológia megközelítése, viszont most az áldozatiságot a büntetőeljárás-jog szemüvegén keresztül kell boncolgatnom. A kérdés ez esetben az, hogy milyen jellegű sérelmek esetén, és milyen módon teszi lehetővé a jogi szabályozás az áldozat kompenzálását? Mert ha meghatározott jogokkal ruházza fel a személyt, aki így az eljárási pozícióját kihasználva érvényre juttathatja sérelmének orvoslására vonatkozó igényét, akkor őt a sértetti jogállással illeti meg.

Nem minden viktimológiai értelemben vett áldozat töltheti be tehát a sértetti szerepkört a büntetőeljárásban. A törvény szerint, ha valaki sérelmére hivatkozva sértettet megillető jogállást kérelmez, ennek elbírálására a nyomozó hatóság kap felhatalmazást. Egyetértek azzal az állásponttal mi szerint kivitelezhetetlen lenne, ha mindenki, aki úgy érzi sérelem érte, sértettként vehetne részt az eljárásban. A kriminológia nem különbözteti meg az elszenvedett sérelmeket természetüknél, típusuknál, nagyságuknál fogva. A társadalom viszont eltérően ítélheti meg méltányolhatóságukat, orvoslásuk szükségességét, ráadásul az anyagi költségeket is szem előtt kell tartani. Míg az áldozati minőség mindenkit megillet, aki úgy érzi súlyos kihatással volt rá a bűncselekmény, addig a sértetti pozícióba csak bizonyos feltételek fennállása esetén léphet.²⁵

3.4. A „fogalmi dualizmus”²⁶

²⁴ Bócz Endre: Passzív alany, áldozat, sértett. In: Tanulmányok Irk Professzor 70. születésnapja tiszteletére. Országos Kriminológiai Intézet, 2012. 93.o.

²⁵ Bócz Endre: Passzív alany, áldozat, sértett. In: Tanulmányok Irk Professzor 70. születésnapja tiszteletére. Országos Kriminológiai Intézet, 2012. 81.-102.o.

²⁶ Hasonlóan Károly Endre véleményéhez, Görgényi Ilona álláspontját említettem.

Véleményem szerint az előző pontban foglaltak jól rávilágítanak arra, hogy sok esetben terminológiai zavar keletkezhet az „áldozat” és a „sértett” szavak összekeverésével. A probléma abban gyökerezik, hogy az előbbi kriminológiai, míg az utóbbi normatív jogi definíció.

A büntetőeljárás-jog a tágabb értelemben vett „áldozat” fogalmat csak azokra a sértettekre redukálta, akik eljárásjogi pozíció betöltésére jogosultak. Az áldozat fogalom viszont nélkülözhetetlen a viktimológia vizsgálódási köréhez, mert a bár a be. „sértettje” magában foglalja, de nem kizárólagosan jelöli a bűncselekmény áldozatát.

Ebből kifolyólag - Görgényi Ilona véleményével egyetértve- megerősítem azt az álláspontot, mi szerint: „a viktimológia nem nélkülözheti az áldozat fogalmat, s a kriminálviktimológiai kutatások számára a bűncselekmények áldozatai szolgáltatják a keretet, azonban a büntető eljárásjogi vonatkozások miatt a „fogalmi dualizmus” fenntartása célszerű és indokolt.”²⁷

4. Nemzetközi dokumentumok az áldozatvédelem vonatkozásában

Ha az említett két fogalom helyettesítené egymást, nem vált volna szükségessé az „áldozat” elnevezés nemzetközi dokumentumokban történő determinálására. E nemzetközi kezdeményezést az is indokoltá tette, hogy az egyes országok büntetőjoga szerinti sértett megjelölés nem egyezik meg az áldozat meghatározásával.²⁸

4.1. A kezdetek- Egyesült Nemzetek Szervezete

Elsőként az ENSZ közgyűlésének 1985. november 29. napján kelt 20/34. számú: „Nyilatkozat a bűncselekmény és a hatalommal való visszaélés áldozatainak nyújtandó igazságtétel alapvető elveiről” című deklaráció 1-3. pontjában olvashatunk a bűncselekmények áldozatai személyi körének legrészletesebb felsorolását:

²⁷ Görgényi I.: A viktimológia alapkérdései, Osiris Kiadó, 2001. 27. o.

²⁸ Görgényi I.: A viktimológia alapkérdései, Osiris Kiadó, 2001. 22. o.

„Az „áldozat” azokat a személyeket jelenti, akik - egyénileg vagy közösen- sérelmet szenvedtek, beleértve a testi vagy szellemi sérülést, érzelmi szenvedést, gazdasági veszteséget vagy alapvető jogaik lényeges csorbitását olyan cselekmények vagy mulasztások által, amelyek sértik a tagállamokban érvényes büntetőtörvénykönyveket, beleértve a hatalommal való bűnös visszaélést tilalmazó törvényeket.”

„(...). Az „áldozat” fogalma magában foglalja - ahol helyénvaló - a közvetlen áldozat közeli családját és eltartottait, valamint az olyan személyeket, akik a veszélyben lévő áldozat megsegítését, illetve az áldozattá válás elhárítását célzó beavatkozás során szenvedtek sérelmet.”

„Az itt foglalt rendelkezések alkalmazandók mindenre, bármiféle megkülönböztetésre - fajra, színre, nemre, korra, nyelvre, vallásra, nemzetiségre, politikai vagy egyéb véleményre, kulturális hiedelmekre vagy gyakorlatokra, vagyoni, születésre vagy családi állapotra, etnikai vagy társadalmi származásra és rokkantságra- tekintet nélkül.”

Úgy gondolom jól érzékelhető, hogy az előző fejezetben taglalt áldozat- kategóriákat az ENSZ még tovább kiterjeszti. Meglehetősen új értelmezést adva, nem csak a bűncselekménnyel közvetlen összefüggésben lévő sértetteket sorolta ide, hanem azokat is, akik az áldozat családtagjai, esetleg közbeavatkoztak a megelőzés, segítségnyújtás érdekében.

Nem csak a tág áldozat-fogalom miatt tekintjük a határozatot a bűncselekményt elszenvedők helyzetének javítását célzó folyamat indítórugójának. A sértettek ez ideáig igen minimálisnak mondható büntetőeljárásbeli jogosultságainak a kiterjesztéséhez is megadta a kellő löketet. A dokumentum célkitűzéseit az igazságtétel és méltányos bánásmód, a kártérítés, és a segítségnyújtás vonatkozásában taglalja, és iránymutatásokat ad az államoknak. Fő feladatként azt szabja ki, hogy minden állam törekedjen az igazságszolgáltatási rendszerét úgy felépíteni, hogy lehetőleg a bűncselekmény áldozata legyen a középpontba²⁹. Törekedjenek arra, hogy a bűncselekmény előtti állapotot visszaállítsák, és az sértettnek jóvátételt nyújtsanak.

A szervezet főbb instrukciói az államok felé lényegében a következők:

- az áldozatok jogainak elismerése, biztosítása nemzetközi szinten is szabályozva legyen

²⁹ Resztoratív igazságszolgáltatás koncepció.

- minden tagállam úgy alakítsa társadalmi, gazdasági, egészségügyi, nevelői és bűnmegelőző politikáját, hogy azok megelőzzék az áldozattá válást
- a bűnmegelőzésbe vonják be az egész társadalmat
- nyújtsanak segítséget mindenáldozatnak, akik valamilyen formában sérelmet szenvedtek
- a hatályos normákat és a gyakorlatot vizsgálják felül, hogy azok harmonizáljanak a nemzetközi normákkal
- a kölcsönös jogi és igazgatási segítségnyújtás érdekében működjenek együtt más államokkal
- nem feledkezzenek meg az olyan kutatások, tanulmányozások támogatásáról, szorgalmazásáról, melyek visszaszoríthatják az áldozattá válást.³⁰

A dokumentum célkitűzéseit az igazságtétel és méltányos bánásmód, a kártérítés, és a segítségnyújtás vonatkozásában taglalja, és iránymutatásokat ad az államoknak. Ezeket részletekbe menően két csoportra bontva ismertetem:

1. Az igazságtétel és a méltányos bánásmód

A nyilatkozat nagy hangsúlyt fektet az emberi jogok és a méltóság tiszteletben tartására. Minden áldozatnak jogában áll, hogy sérelmének gyors orvoslását igényelhesse az adott állam törvény adta lehetőségei szerint, ezért a bíróságoknak és a közigazgatási szerveknek is a kevésbé hosszadalmas, méltányos, nem költséges, és mindenki számára elérhetőnek bizonyuló eljárások lebonyolítását kell szorgalmazni. Az áldozatokat minden esetben joguk van ahhoz, hogy tájékoztatást kapjanak az őket érintő procedúra menetéről, az abban betöltött szerepükről, az ügyre vonatkozó rendelkezésekről - különösen akkor, ha ezekre külön felvilágosítást kértek-

Az egyéni nemzeti igazságszolgáltatási mechanizmusnak megfelelően lehetőséget kell nyújtani a sértetteknek, hogy őszintén nyilvánítsák ki véleményüket, mutassák be gondjaikat. Az eljárás során figyelmet kell fordítani a jogi segítségnyújtásra, és nem csak az áldozatok, de

³⁰ Bögöly- Budaházi- Csányi- Sléder: Büntetőeljárás jog, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2010. 91.o.

a családtagjaik védelmét is biztosítani kell, hiszen a megfélemlítés, megtorlás lehetőségének minden esetben gátat kell szabni.

2. Segítségnyújtás, jóvátétel, kártérítés

Az áldozat kiszolgáltatott helyzetéből fakadóan biztosítani kell, hogy ha szükséges, anyagi, orvosi, lelki és társadalmi segítségben részesüljön. A segítség lehetőségéről, elérhetőségéről, hozzáférhetőségéről alapos tájékoztatásban kell részesülniük. A segítségnyújtó apparátusnak pedig olyan képzésben, oktatásban kell részesülniük, melyek felkészítik az áldozattal való megfelelő bánásmód tanúsítására.

Az ENSZ tételei közül a sértett részére történő jóvátétel kidolgozását kulcsfontosságúnak tartom, ugyanis előírja, hogy minden elkövetőt kötelezni kell a magatartásuk által sérelmet, veszteséget ért személyek részére történő jóvátétel nyújtására.

Ennek megvalósítása csak akkor lehetséges, ha a kormányok felülvizsgálják hatályos jogszabályaikat, és a metódust beillesztik a büntetőszankciók sorába. Arra az esetre is tartalmaz útmutatót az államoknak, ha a kártérítés teljes egészében megoldhatatlannak bizonyulna az elkövető terhére, és más forrásból sem biztosítható. A kártérítési kötelezettséget ilyenkor az államnak kell átvállalnia. Pénzügyi kártérítésben kell részesülniük azoknak, akik jelentős testi sérelmet, fizikai vagy szellemi egészségkárosodást szenvedtek, továbbá azokat, akiknek családtagjai jogsértés következtében haltak meg, vagy testileg és szellemileg tehetetlenné váltak.

4.2. Az Európai Unió

Az ENSZ deklaráció megjelenését követően az Európai Unió is nagy figyelmet fordított a sértettek helyzetének javítására. Az 1980-as évektől szép számmal gyarapodó Uniós ajánlások közül „Az Európai Tanács Miniszteri Bizottságának (85) 11. Számú ajánlása az áldozatok büntetőjogi és büntetőeljárás-jogi helyzetéről” c. javaslatának tartalmát vélem fontosnak részletesebben kifejteni.

Ezen dokumentum hét kategóriára bontva tartalmaz irányelveket az országoknak:

Rendőrségi szinten gondoskodni kell a rendőrtisztek képzéséről, melynek közvetíteni kell az áldozatokkal együttérző, konstruktív és bátorító viselkedés követését. A rendőrök

nyújtsanak megfelelő tájékoztatást mind az igénybe vehető segítségfajtákra, mind a nyomozás eredményére vonatkozóan.

A Vádhatóság tekintetében tilos meghozni az elkövetővel szembeni döntést, anélkül, hogy előzetesen az áldozatnak nyújtandó kártérítés lehetőségét kellőképpen vizsgálatra került volna. A vádemelési szakaszban is tájékoztatni kell az áldozatot a vádemelésre vonatkozó végleges döntésnek a meghozataláról, hogy annak legyen joga felülvizsgálatát beterjeszteni, vagy magánindítvánnyal eljárást indítani.

Az áldozatok kihallgatása közben figyelembe kell venni azoknak személyes helyzetét, jogait, méltóságát. A gyermekkorú, valamint szellemileg fogyatékos tanúk szülei, illetve gondnokaik jelenlétében hallgathatóak ki.

A bírósági eljárásban is jogosult a sértett a tájékoztatáshoz való jogának gyakorlásához. Meg kell szüntetni azokat a korlátokat, technikai akadályokat melyek megghiúsítják annak a lehetőségét, hogy az elkövető az áldozat javára kártérítést szolgáltatson. Ennek érdekében törvényeket úgy kell alakítani, hogy a kártérítés a büntetőszankció maga, vagy annak helyettesítője legyen, illetve megítélhető lehessen mellette is. A bíróság tudomására kell hozni minden olyan információt, ami az áldozat által elszenvedett sérülésekre, veszteségekre vonatkozik, hiszen fontos, hogy ezeket a döntése meghozatalához figyelembe vehesse.

A végrehajtási szakaszban különösen figyelni kell arra, hogy ha a kártérítés szankcióként szerepel, az elsőbbséget élvezzen az elkövetőre rótt minden más pénzbeli szankcióval szemben.

Az áldozatot a *magánélet védelme* érdekében meg kell óvni a túlzott nyilvánosságtól, sőt ha a bűncselekmény jellege, az áldozat státusa, vagy biztonsága megköveteli, különleges védelemben kell részesíteni, a tárgyalásokat zárt körben kell tartani.

Minden esetben, ha szükségesnek tűnik, az áldozatot és családját *különleges védelemben* kell részesíteni, különösen, ha a megfélemlítés, vagy az elkövető általi megtorlás valószínűsége fenn áll.

Az Unió időközben rájött, hogy számtalan olyan terület tartozik még a hatáskörébe, amelyek a sértettek helyzetével kapcsolatban felmerülnek, szabályozást kívánnak. Ennek egyik oka, hogy az EU tagországai közötti szabad mozgás, mint uniós szabadság, lehetőséget teremt az egyéneknek, hogy gyakrabban, hosszú távra külföldre utazhassanak. Ez megnöveli annak az

esélyét, hogy más országban áldozattá váljanak. („egyes becslések szerint a külföldön töltött szabadság két hete alatt ötször-tízszer annyi az esélye az áldozattá válásra, mint más kéthetes időszak alatt”)³¹ A büntetőeljárás sértettje egy idegen országban lényegesen nehéz helyzetbe kerül. Meg kell küzdeni a nyelvi visszasságokkal, el kell igazodni más állam jogrendszerében. Az eljárás lefolytatás érdekében hosszabban kell az adott országban tartózkodni, esetleg oda többször vissza kell utazni, ami komoly anyagi ráfordítást igényel az egyébként is szorult helyzetben lévő áldozatnak. Ez ösztönözte többek között az Európai Tanácsot arra, hogy az 1999 októberében tartott tamperei ülésen kihangsúlyozza azoknak a minimumszabályok kidolgozásának létszükségességét, melyek védelmet biztosítanak a bűncselekmények áldozatainak az igazságszolgáltatási mechanizmusokban.

A Tanács elvárásának tükrében a Bizottság megalkotta a *sértett büntetőeljárásbeli helyzetéről* szóló, az *Unió Tanácsa által 2001. március 15-én elfogadott kerethatározatot*. (Továbbiakban: Kerethatározat) Érdemesnek tartom megemlíteni, hogy a portugál kormány gyakorolt nagy hatást e kezdeményezésre, sőt a későbbiekben a portugál áldozatvédelmi szervezet tevékenyen vett részt a Kerethatározat érvényesülésének vizsgálataiban.³² E határozat biztosítja a bűncselekmények sértettjei számára, hogy azok a büntetőeljárás során kártérítést követeljenek az elkövetőktől. Ebből kifolyólag minden európai ország köteles garantálni az áldozatoknak a nekik okozott károk enyhítését.

Az új célok kitűzését követő három év elteltével az Európai Unió Tanácsa elfogadta a *bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről* szóló 2004/80/EK (2004. Április 29.) *irányelvet*, mely előírja a tagállamoknak a szándékosan elkövetett erőszakos bűncselekmények áldozatainak kárenyhítését lehetővé tevő szabályok rendelkezésre bocsátását. Ezen túl olyan együttműködési rendszert dolgoz ki, amely a határokon átnyúló bűncselekmények esetén megkönnyíti a sértetteknek a kárenyhítés igénybevételét.

A Kerethatározat továbbra is az áldozati jogok bővítésének zászlóhordozójaként említendő, bár 10 évvel a jóváhagyása után szükségesnek bizonyult az elveinek felülvizsgálata, esetleges kiegészítése. Az újabb lépések megtétele érdekében a Bizottság 2011. május 18-án előterjesztette a sértettek jogaira vonatkozó új minimumszabályok megállapítására vonatkozó

³¹ Project Victims in Europe. In: Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám 156. o.

³² Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám 156. o.

irányelvének javaslatát.³³ Az Európai Parlament és a Tanács 2012. október 25-én fogadta el a *2012/29/EU irányelvet a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról*, mely jelenleg a legfrissebb Uniós dokumentumnak számít az áldozatvédelem tárgykörében.

³³ A Tanács 2011/c 187/01 számú állásfoglalása a sértettek jogainak és védelmének különösen a büntetőeljárások során való megerősítésére vonatkozó ütemtervről

5. A sértettek eljárásjogi helyzetének vizsgálata a nemzetközi dokumentumokkal összhangban

Tudományos munkám az említett nemzetközi dokumentumok, valamint a sértettek büntető eljárásjogi helyzetével kapcsolatos magyar jogi szabályozások tanulmányozására orientálódik, melyek összevetésével szeretnék egységes képet kapni arra vonatkozóan, hogy mennyire követi a magyar jogalkotás a nemzetközi elvárásokat.

5.1. Európa mércéje- a Kerethatározat

A resztoratív igazságszolgáltatás hatékonyságára először a tengeren túlton figyeltek fel, majd jelentősége a XX. század végére Európában is felértékelődött. Fő szempontja a megelőzés, a kárhelyreállítás, nem pedig a megtorlás. A másik elve pedig, hogy a sértett a büntetőeljárásban aktívan részt vehessen. Ahhoz, hogy ez az alternatíva Európa államaiban is egységesen kibontakozzon, uniós szabályozást kívánt maga után. A Tanács által 2001-ben elfogadott Kerethatározatnak köszönhető, hogy a sértettek jogai minden Európai Unióhoz csatlakozó állam területén biztosítva vannak.

Az analízist nem a kronológiailag legújabb európai dokumentum (2012/29/EU irányelv), hanem az EU 2001. évi Kerethatározata alapján végzem el. Ennek oka, hogy a tagállamoknak az előbb említett irányelvnek megfelelő törvényi rendelkezéseit 2015. november 16-ig kell hatályba léptetni. Nem lenne célszerű tehát egy olyan nemzetközi határozat alapján kivesézni a magyar jogszabályokat, mely normáinak implementálása jogrendszerünkbe még folyamatban van. Ellenkező esetben a magyar jogszabályok és jogalkotás egyértelmű elmaradását lehetne kimutatni. Természetesen dolgozatom írása során nem az a célom, hogy egyöntetűen negatív állásfoglalást közvetítsek hazánk törvényalkotását illetően.

5.2. A sértetti jogok a magyar jogban

Az előzőekben már ismertettem azokat a nemzetközi dokumentumokat, melyek kulcsfontosságú szerepet töltenek be a sértettek helyzetének megreformálását illetően. Most röviden bemutatom azokat a hazai jogszabályokat, melyek a nemzetközi elvárások tükrében szabályozzák az érintett területet, és az értékelés elvégzése szempontjából relevánsnak bizonyulnak.

Elsősorban az alábbi magyar törvények jöhetnek számításba az Uniós elvárások teljesítésének ellenőrzésekor:

- 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (Továbbiakban: Be.)
- 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről
- 2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről (Továbbiakban: Ást.)
- 322/2010. (XII.27.) Korm. Rendelet a pártfogó felügyelői, jogi segítségnyújtási, áldozatsegítési és kárpótlási feladatokat ellátó szervekről
- 1/2006. (I. 6.) IM rendelet az áldozatsegítő támogatások igénybevételének részletes szabályairól
- 17/2007. (III. 13.) IRM rendelet a rendőrség és a határőrség áldozatsegítő feladatairól
- 2/2013. (I. 31.) ORFK utasítás a rendőrség áldozatsegítő feladatairól

5.3. A magyar büntetőeljárási törvény módosításai a sértetti jogok vonatkozásában

Az új Be. (az 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról) tervezete a büntetőeljárás koncepciójáról szóló 2002/1994. (I.17.) Korm. határozat szerint készült el. A benne található elvek még a Kerethatározat, tehát a nemzetközi elvárások megszületése előtt megfogalmazódtak hazánkban, de már a sértettek jogainak bővítését célozták. E határozat 1.

Pontja szerint: „*A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény - bár a hatályba lépése óta eltelt közel három évtized alatt számos alkalommal módosították - a szerkezetében és számos megoldásában ma is magán viseli annak a korszaknak a jegyeit, amelyben megalkották. Ezért a rendszerváltozást követően szinte azonnal felmerült igényként a büntetőeljárás teljes reformja*”. Ami a sértettek eljárásjogi helyzetét illeti, a törvénytervezet kimondja, hogy: „*A büntetőeljárás során szélesíteni kell a sértett igényérvényesítési lehetőségeit és eljárási jogosítványait. Megfelelő korlátok között meg kell engedni, hogy a sértett pótmagánvádlóként járhasson el.*”³⁴ E törvény hatálybalépése a sértetti jogok reformálását célzó folyamat egyik legjelentősebb magyar termékének nevezhető.

További lényeges változást hozott be a sértettek helyzetébe a 2002. évi I. törvény, mely a tájékoztatáshoz való jog kiszélesítéséről rendelkezik. Biztosítja, hogy „*a vádiratot és a bíróság határozatának indoklását is tartalmazó kiadmányát a sértett részére is kézbesíteni kell, akkor is, ha a bírósági határozatot vele szóban közölték.*”³⁵

A büntetőeljárásban részt vevő személyeknek megadja azt a lehetőséget, hogy anyanyelvüket használhassák:

„*9. § (2) A büntetőeljárásban mind szóban, mind írásban mindenki az anyanyelvét, törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződés alapján, az abban meghatározott körben regionális vagy kisebbségi nyelvét vagy - ha a magyar nyelvet nem ismeri - az általa ismertként megjelölt más nyelvet használhatja.*”³⁶

Védelembe részesíti a büntetőeljárásban részt vevő személyeket, valamint rendelkezik a tanúvédelmi program lefolytatásáról.

A Kerethatározat elfogadását követő 10 évben az új Be. több módosításon is keresztülment, amelyek a sértettek helyzetének változtatására voltak hivatottak. A 10. cikk egyértelműen kijelenti, hogy minden tagállam köteles biztosítani a sértett és az elkövető közötti közvetítést, valamint, hogy ennek eredményei a büntetőügyekben figyelembe vehetők legyenek. Nem határozza meg viszont azoknak a bűncselekményeknek a körét, amelyek esetében a közvetői eljárás lefolytatható. Ennek eldöntése a nemzeti jogalkotók feladata. Ennek az elvárásnak a tükrében a 2006. Évi LI. törvény bevezette a közvetítői eljárás lehetőségét.

³⁴ A büntetőeljárás koncepciójáról szóló 2002/1994. (I.17.) Korm. határozat

³⁵ 2002. évi I. törvény

³⁶ 2002. évi I. törvény

5.4. Az EU elvárásai a tagállamok felé

Mint már említettem a Kerethatározat volt az első európai szintű iránymutatás a sértettek védelme érdekében, mely már az uniós államok szabályozását egységesíteni kívánta. Létrehozásával megszülettek a sértettek eljárási jogosultságainak jogi garanciái, és az eddigiekhez mérten sokkal szigorúbb feltételeket fogalmazott meg.

Az államoknak hamar intézkedni kellett e szabályok nemzeti jogba történő átültetéséről, melynek megvalósulásáról a Bizottság részére küldött jelentésben kellett beszámolni, aki ezek alapján két beszámolót készített. A Tanács a Bizottság írásos jelentéseit ellenőrizve győződhetett meg arról, hogy milyen mértékben tettek eleget a tagállamok a nemzetközi követelményeknek. Bár először 2002. március 22-ig kellett volna továbbítani a jelentéseket, ekkor még egyetlen tagállam sem tett eleget ennek a követelésnek. Az első jelentések beérkezéséig a Tanácsnak és a Bizottságnak egy évet kellett várnia, amikor még csak Ausztria, Belgium, Finnország, Németország, Olaszország, Írország, Luxemburg, Portugália, Spanyolország és Svédország nyilatkozott a nemzetközi jogba történő implementálás eredményeiről. A második jelentés továbbításánál is hasonló állapot alakult ki. A 18. cikkben, 2006. március 22-én előírt dátum ellenére 2007 novemberéig érkezett meg mindössze 13 állam, (köztük van már Magyarország is) teljes beszámolója. Sajnos meg kell említeni, hogy a Bizottság nem találta minden kétséget kizáróan elfogadhatónak az államok jogalkotásait, melyeknek a sértetti jogok érvényesítésének hiánytalan végrehajtását kellett volna tükröznie.³⁷

A jelentések útján viszont csak a jogszabályok implementálásának ellenőrzésére van lehetőség, amiről csak arra tudunk következtetni, hogy az adott ország normái alkalmasak, ellenkező esetben nem megfelelőek az uniós elvárásoknak. Ebből nem szűrhető ki a rendelkezéseknek a gyakorlatban történő érvényesülése, valamint az információk hitelessége. Fel kell mérni továbbá azt is, hogy milyen véleményekkel bírnak az érintett felek, vagyis a sértettek, akiknek helyzetük javulását ígérték a büntetőeljárásban való részvételük kapcsán. Az elégedettségük megismerése érdekében, illetve a teljes körű kontroll kialakítása végett a Bizottság jelentéseit pótolva a sértettek érdekeivel foglalkozó 3 szerv végzett kutatást a gyakorlatban. E három ellenőrző szerv a az Európai Áldozatvédő Szervezet (Victim Support

³⁷ Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám, 156-157. o.

Europe), a Tilburgi Egyetemen működő Intervict, valamint a Portugál Áldozatvédő Szervezet (Portuguese Victim Support Organisation- APAV).³⁸

Az áldozatok jogainak vizsgálatához az előbb felsorolt három szervezet által végzett felmérések eredményeit, a Bizottság tagállamoktól kapott információiból összeállított 2009-es jelentését, valamint magát a Kerethatározatot hívhatjuk segítségül.

³⁸ Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám 158. o.

6. A kerethatározat rendelkezéseinek érvényesülése a magyar jogszabályokban

1.) A Kerethatározat preambulumát olvasva megismerhetjük a nemzetközi jogalkotó akaratát, a tényezőket, melyek e dokumentum kidolgozásában közre játszottak, illetve az elérni kívánt célokat. Olyan alapvető elvárások ezek, melyek lehetőséget biztosítanak a sértetteknek, hogy minden esetben gyakorolhassák jogaikat, és igénybe vehessék a kártérítést. Ez a bevezető rész iránymutatásul is szolgál a tagállamok kormányai számára annak érdekében, hogy a minimumszabályokra vonatkozó tevékenységüket az elvártak szerint hajtsák végre.

A preambulum (3) pontja előírja, hogy „nemzeti programokat kell létrehozni a sértettek segítségét és védelmét szolgáló állami és nem kormányzati intézkedések finanszírozására.” Kötelezi az államokat arra, hogy törvényeit, rendeleteit és közigazgatási rendelkezéseit úgy alakítsák, hogy azok a sértettek részére védelmet nyújtsanak, elkerülve ezzel a másodlagos sértetté válás megvalósulását. (preambulum (3)-(4) pont)

A (8) pont kihangsúlyozza azokat a legfontosabb jogokat, melyek érvényesítéséről különös tekintettel kell gondoskodni.³⁹

Ezek az alábbiak:

- Sértett méltóságának tiszteletben tartása
- Tájékoztatásadáshoz, és az abban való részesüléshez való jog
- Megértéshez és megértetéshez való jog
- Védelemhez való jog az eljárás különböző szakaszaiban
- Más ország állampolgárának sértetté válásával járó többletnehézségek figyelembevétele

Mivel a Kerethatározat számos rendelkezést tartalmaz, ezért a büntetőeljárás szempontjából leglényegesebbeket szándékozom ismertetni.

2.) Az első cikkben olyan alapvető fogalmak meghatározását olvashatjuk, melyeket e határozat alkalmazásához tisztázni szükséges. (név szerint: sértett, sértetteket segítő szervezet, büntetőeljárás, eljárás, büntetőügyekben folytatott közvetítés)

Mindenekelőtt lássuk, mit is takar a „sértett” elnevezés a Kerethatározat szerint:

³⁹ Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám 156. o.

„a „sértett” természetes személy, aki olyan károsodást szenvedett, ideértve testi vagy szellemi épiségének sérelmét, érzelmi szenvedését vagy gazdasági veszteségét is, amelynek közvetlen oka olyan cselekmény vagy mulasztás, amely valamely tagállam büntetőjogi szabályainak megsértésével valósult meg.” (Kerethatározat I. cikk)

Ezzel kapcsolatban elsőként azzal a problémával kell szembesülnünk, hogy egyes országok törvényei nem definiálják a sértett fogalmát, így a „passzív alany- sértett- áldozat triász” elemeinek elhatárolása (lásd 3. fejezet) nem egyértelmű. „...az angol források magyar viszonyokra való átültetésénél az is gondot okoz, hogy sértett vagy áldozat a helyes fordítása adott viszonylatban a victim szónak. Maga a kerethatározat is tartalmaz olyan jogosultságokat, amelyek értelemszerűen csak a büntetőeljárásban sértettként szereplő személyt illetik meg és olyanokat is, amelyekkel az áldozatok esetlegesen tágabb köre rendelkezhet.” (Róth Erika 2011, 160.o)

A másik szembetűnő hiányosság, hogy a kerethatározat csak a természetes személyt nevezi sértettnak, ellenben nem tiltja, hogy a nemzeti joggyakorlatban a nem természetes személyek is sértetti jogosultságokkal bírjanak. A fogalom csak irányadó, a tagállamok hatáskörébe tartozik annak eldöntése, hogy a sértetti garanciákat a jogi személyekre is kiterjesszék.

A Be. 51. § (1) szerint: *„sértett az, akinek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette.”* Vitathatatlan, hogy jogos érdeke nem csak természetes személynek, hanem jogi személynek is lehet.⁴⁰ A Be. mégis az „aki” mutató névmást használja, mely nyelvünkben csak a természetes személyre illik. Bócz Endre megfogalmazásával élve, ez a szóhasználat nem szabatos, némi magyarázatot igényel.

A jogalkotók érvelése szerint „Bár az „akinek” szó természetes személyre utal, a sértett lehet jogi személy vagy más szerv is.” (az 1973. évi I. tv. indoklása szerint, mely az új Be-re is érvényes) A válasz rövid és tömör, úgy gondolom, több kommentárt nem igényel.

3.) A 2. cikk a sértettek méltóságának tiszteletben tartása, és jogaiknak elismerése mellett a különösen veszélyeztetett sértetteket említi meg, akikkel szemben rendkívüli bánásmódot kell tanúsítani. Az viszont nincs megszabva, hogy kik tartozhatnak az említett kategóriába, úgy mint a különösen veszélyeztetettség megvalósulásának feltételei sincsenek konkretizálva.

⁴⁰ Bócz Endre: Passzív alany, áldozat, sértett. 2012. 96-97. o.

Veszélyeztetettnek tekinthetjük azokat, akik fizikai vagy szellemi állapotuk miatt nagyobb sebezhetőségnek vannak kitéve, mint az átlag. Ebbe a csoportba tartoznak például a kiskorúak, testi fogyatékosok, szellemi fogyatékosok, az idősebb emberek. Más szemszögből ide sorolhatjuk azokat az áldozatokat, akik az adott bűncselekmény jellegéből eredően részesülnek külön bánásmódban. Ezek között említhetjük a veszélyeztetett helyzetet előidéző deliktumokat, mint a családon belüli erőszak, szexuális bűncselekmények, terrorizmus, emberkereskedelem.⁴¹

A konkrétumok hiányából fakadhat, hogy ez az intézkedés az államok többségében csak a tanúk esetében valósul meg. Magyarországon a fiatakorúak érdekében tett intézkedések úgy gondolom, teljes mértékben megütik a nemzetközi mércét. Bár az ezzel kapcsolatos szabályozások is a tanúkihallgatással vannak összefüggésben, érdemes néhány szót szólni róluk.

Be. 86. § (1) „A tizennegyedik életévét meg nem haladott személyt csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható. A kihallgatása esetén a hamis tanúzás következményeire való figyelmeztetést mellőzni kell.”

Ebben az esetben is csak ügyészi indítványra hallgathatja ki a gyermekkorú tanút a nyomozóbíró, ha a büntetőeljárás során valószínűsíthető, hogy a gyermekkorú tárgyaláson történő kihallgatása fejlődését károsan befolyásolná. Ezzel mellőzhető, hogy további traumát szenvedjen el a gyermek az eljárás során. Amennyiben feltehető, hogy a gyermek olyan súlyos megrázkódtatáson ment keresztül, mely valószínűsíti, hogy pszichésen sérült, pszichológus szakértőt kell alkalmazni, aki megfelelő szakértelmének köszönhetően tud nyilatkozni arról, hogy milyen traumát szenvedett, illetve mennyire szavahihetően mondaná el vallomását.

Létrejöttek az ún. speciális gyermekbarát meghallgató szobák, melyek biztosítják, hogy a legkíméletesebb módon hallgassák ki a gyermekeket, csökkentve ezzel az eljárás okozta további traumák mértékét. Mivel az ilyen szobákban kép-és hangfelvétel készítése kötelező, megelőzhetőek ezzel a további kihallgatások. A kezdeményezést a közigazgatási és igazságügyi miniszter rendeleti szinten szabályozta. A 32/2011. (XI. 18.) KIM rendelet a rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermekmeghallgató szobák kialakításáról előírja, hogy 2014-ig

⁴¹ Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám 161. o.

minden megyeszékhelyen kötelező legalább egy gyermekbarát meghallgató szobát létrehozni.

42

4.) A Kerethatározat 3. cikke kimondja, hogy „minden tagállam biztosítja a sértett számára az eljárás során a meghallgatás és a bizonyítékok szolgáltatásának lehetőségét.”

A meghallgatáshoz való jog két arcát szeretném bemutatni. „Az egyik az, amikor a sértett tanú a saját ügyében, a második pedig, amikor megengedik, hogy polgári jogi igényt előterjesztve vegyen részt az ügyében⁴³, magánvádlóként lépjen fel vagy a bűncselekmény hatásairól nyilatkozzon.”⁴⁴ Az utóbbi lehetőséggel kizárólag az angolszász országokban (Anglia, Skócia) élhetnek a sértettek. Ezt a jogot kihasználva nyilatkozhatnak az áldozatok arról, hogyan érintette őket a bűncselekmény. Az angolszász jogalkotók azzal érvelnek, hogy az így elhangzott információt a bíró a büntetés kiszabásakor figyelembe veheti, továbbá terápiás célként is szolgálhat. A nyilatkozattételnek több fajtájával találkozhatunk a common law országok joggyakorlatában: lehet írásban, vagy szóban, a tárgyaláson vagy már azt megelőzően. Az angolszász minta hatására a hollandok 2005-ben szintén bevezették ezt az intézményt. A Victims in Europe Project szerint, bár nem konkrétan ilyen formában, de a mediáció is megteremti annak a lehetőségét, hogy a sértettet meghallgassák a bűncselekmény káros hatása következtében kialakult állapotáról. Ebben az értelemben Magyarország is biztosítja ezt a fajta jogot, hiszen a közvetítői eljárás (majd a későbbiekben látni fogjuk) hazánkban is egyre inkább bevetett módszer.⁴⁵

Jól érzékelhető a különböző jogok összefüggésrendszere, hiszen ha az egyiket csorbítjuk, akár a másik is sérülhet. Bizonyos esetekben a jogok a kötelezettségekből fakadnak. A meghallgatáshoz való jog például a vallomástételi kötelezettség mellett létezik, hiszen ha a sértett tanúként szerepel az eljárásban, akkor a Be. 51. § (2) bekezdés b) pontja szerint *az eljárás bármely szakaszában észrevételeket és indítványokat tehet*. A Be. 314. § (1) bekezdés feljogosítja arra, hogy az felszólaljon az elsőfokú bíróság döntéshozatala előtt. A Kerethatározat elvárásának nem teljes mértékben felel meg, de közelít hozzá a Be. 316. §, mely szerint „[A] sértett nyilatkozhat arról, hogy a vádlott bűnösségének megállapítását és megbüntetését

⁴² <http://gyermekbarat.kormany.hu/mit-kell-tudni-a-gyermekbarat-igazsagszolgalatasrol>

⁴³ Be. : 54. § (1) Magánfél az a sértett, aki a büntetőeljárásban polgári jogi igényt érvényesít.

⁴⁴ Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám, 162. o.

⁴⁵ Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám 162- 163. o.

kívánja-e.” Ez is akarat kijelentés, bár jóval kevesebb tartalommal bír, mint amikor a sértettek az életüket ért hatásokról fejtik ki álláspontjukat.⁴⁶

A bűncselekményről való véleménynyilvánítás és a bizonyítékszolgáltatás között ismét egy kapcsolódási pont fedezhető fel. Bócz Endre álláspontjával egyetértve, ha a sértett a tényekről beszámol, azok bizonyítékként jöhetnek szóba a büntetés kiszabásánál.

Magyarországon a jogalkotó sem kívánja egyelőre bevezetni a sértett bűncselekménnyel kapcsolatban kiváltott érzelmeinek, vélekedésének meghallgatását, és a hatósági jogalkalmazók álláspontja szerint sem működhetne ez az intézmény a magyar jogrendszerben.

5.) Továbbá nagyon lényeges, hogy a *„sértetteket csak a büntetőeljárás céljainak eléréséhez szükséges mértékben”* szabad kihallgatni. (Kerethatározat, 3. cikk (2) bekezdés) A meghallgatáshoz való jog az egyik legfontosabb sértetti jogosultság, továbbá a sikeres büntetőeljárás lefolytatásához nélkülözhetetlen a bűncselekményt közvetlenül átélő sértett vallomásának beszerzése. Ez esetben az áldozat az első számú bizonyítékforrás. A kerethatározat szerint viszont törekedni kell arra, hogy csak a legszükségesebb mértékben kerüljön sor a sértett vallomástételére. Ez vonatkozik a tanúkihallgatás hosszára, terjedelmére és megismétlődésére. Ugyanis ha megfeledekezünk a sértett érdekeiről, és többször kényszerítjük abba a helyzetbe, hogy a bűncselekmény negatív emlékképeit felelevenítse, az akár a másodlagos viktimizáció kiváltását is eredményezheti.⁴⁷

A kihallgatások számát viszont ennek ellenére sem korlátozzák az országokban, mert azt jogszabály sem engedélyezi. A kihallgatások korlátozásával a nyomozóhatóság tagjai sem értenek egyet, mert elsődlegesen a nyomozás érdekeit veszik figyelembe. Egyet kell értenem viszont kialakult gyakorlatukkal, hiszen csak az ismételt kihallgatásokkal bizonyosodhatunk meg arról, hogy a sértett valóban igazat mond.

6.) A 4. cikk a tájékoztatáshoz való jogát kívánja biztosítani a sértettnek. A bűnüldöző szervek a sértettel, érdekeit figyelembe véve minden jelentős információ közlésére kötelesek.

A magyar büntetőeljárás látszólag megfelel az uniós elvárásoknak, mivel a Be. 51. § (2) c) pontja kimondja, hogy *„A sértett jogosult arra, hogy a büntetőeljárási jogairól és*

⁴⁶ Bócz Endre: Passzív alany, áldozat, sértett. 2012. 101. o.

⁴⁷ Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám, 163. o.

kötelességeiről a bíróságtól, az ügyésztől és a nyomozó hatóságtól felvilágosítást kapjon.” Ez ellentétben áll viszont a törvény 62. §-al, ahol az alábbi meghatározás áll: „*A bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság az eljárási cselekmény elvégzése előtt a cselekménnyel érintett személyt a jogairól tájékoztatja, és a kötelezettségeire figyelmezteti.*” Ez tehát kötelezi a hatóságokat a tájékoztatásadásra, viszont a hétköznapiakban általában az 51. § érvényesül, azaz csak akkor oktatják ki a sértetteket jogaikról és kötelezettségükről, ha azok ezt kifejezetten kérik. A sértett sajnos sokszor nem is tudja, sőt eszébe sem jut, hogy felvilágosítást kérjen. Ha nem tudja, hogy eljárást indítottak a terhelt ellen, akkor a polgári jogi igényt sem érvényesítheti. „(idézet) Lányi Éva elképzelhetőnek tartana egy olyan megoldást, (...) amikor a hatóság kötelezettsége lenne, hogy a sértettel írásban is közölje eljárási jogait és kötelezettségeit.”⁴⁸

Ebből kiindulva a magyar gyakorlatot ezen a téren elmaradottnak tekintem. Példát vehetnénk egyes államoktól, akik tájékoztató füzeteket készítenek, megfelelve ezzel a Kerethatározat követelményeinek. Chilében a sértett minden esetben felvilágosítást kap az ügy állásáról, a további tervezett eljárási cselekményekről, valamint az igénybe vehető segítségéről. Dél-Afrikában például minden sértett írásban kézhez kapja, hogy hol és mikor bonyolítják le a fontosabb nyomozási cselekményeket, amelyeken részt is vehet. 10 országban a sértett még egy telefonos vonalon keresztül is tájékoztatást kérhet az eljárás menetéről. Ausztráliában és Írországban olyannyira lelken viseli a hatóság, hogy a sértett tisztában legyen a bírósági tárgyalások menetével, (hogyan kell viselkedni, esküt tenni, a bírót megszólítani) hogy a kitűzött tárgyalást megelőzően egy bírósági látogatáson vehet részt. Norvégiában ezt „a sértett ügyvédje” intézmény bevezetésével oldották meg, amely keretében az áldozat megismerheti az eljárással kapcsolatos lényeges információkat.⁴⁹

Az alábbi információkról feltétlen tájékoztatni kell a hatóságoknak a sértettet:

- Szolgálatok, szervezetek, melyektől segítséget kérhet
- Az igénybe vehető segítség fajtái
- Hol és hogyan tehet feljelentést
- az eljárások menetét, a sértett szerepét
- hogyan részesülhet védelemben
- hogyan férhet hozzá jogi tanácsadáshoz, ügyvédei segítséghez vagy más tanácsadáshoz
- kártérítési igény feltételeit

⁴⁸ Dr. Kiss Anna: A sértett eljárásjogi helyzete. In: Áldozatvédelem. BM Kiadó, Budapest, 1999. 73.o.

⁴⁹ Bócz Endre: Passzív alany, áldozat, sértett. 2012. 103-104. o.

7.) A (3) bekezdés viszont már kevésbé kivitelezhető a tagállamok büntetőeljárásában. Ennek eleget téve a sértettet ugyanis csak néhány tagállam értesíti a terhelt szabadlábra helyezéséről. Magyarországon sem született ennek érdekében intézkedés. Úgy gondolom, ha nem is minden esetben, de amikor olyan elkövetőről van szó, akiről feltehető, hogy bosszút állna, a sértettnek joga van tudni, hogy szabadon bocsátották. Viszont az alapvető probléma ott merül fel, hogy amennyiben már a veszélyeztetett sértetti minősítés is hiányzik, az említett értesítési jogosultság is elmarad.

A hatóság tagjai számára az olyan adatok, tények közlése, melyek nem kifejezetten törvény által előírtak, és nem közvetlenül az eljárás érdekét szolgálják, csak felesleges energiapazarlásként jöhet szóba. A sértett jelenléti jogának gyakorlása is többnyire a hatóság értesítési, tájékoztatási kedvén dől el. A törvényi lehetőség látszólag adott, a Be. 185. § (1) bekezdése ugyanis biztosítja a sértett számára az egyes bizonyítási jellegű cselekményeken való részvételét a nyomozás folyamán.

Ennél fogva jelen lehet:

- szakértő meghallgatásánál
- szemlénél
- bizonyítási kísérletnél
- felismerésre bemutatásnál

Nem beszélhetünk ugyanakkor teljes jelenléti jogosultságról, hiszen a tanúk kihallgatása, valamint a terhelti vallomás során nem lehet jelen a sértett. „A kialakult gyakorlat,(...) és a törvényi szabályozás azonban nem a sértetti jogok érvényesüléséhez fűződő társadalmi érdeket szolgálja.”⁵⁰ A Be. 185. § (1) bekezdése megengedi a nyomozóhatóságnak az értesítés mellőzését kivételes esetekben: *„A felsoroltaknak a nyomozási cselekményről való értesítése kivételesen mellőzhető, ha ezt a nyomozási cselekmény sürgőssége indokolja.”* Amennyiben a sértettnek nincs tudomása –mert arról a nyomozó hatóság nem tájékoztatta, hivatkozva a 185. § (1) bekezdés második mondatára- azokról a bizonyítási cselekmények elvégzéséről, melyeken jelen lehet, nyilvánvalóan nem gyakorolhatja ezt a jogát, amely automatikusan az indítványtételi és észrevételezési jogának megfosztásával jár.⁵¹

⁵⁰ A sértett szerepe az egyes bűncselekmények elkövetésénél és jogainak mikénti érvényesülése a büntetőeljárásban. In: Áldozatvédelem, BM Kiadó, 1993. 108.o.

⁵¹ A sértett szerepe az egyes bűncselekmények elkövetésénél és jogainak mikénti érvényesülése a büntetőeljárásban. In: Áldozatvédelem. BM Kiadó, 1993. 108.o.

A tájékoztatáshoz való jog érvényesülésének harmadik válfaja az iratok megtekintésének joga. Be. 193.§ (6.) bekezdése alapján „(...) a sértettet értesíteni kell arról, hogy a nyomozás iratait megtekintheti, és gyakorolhatja az őt a nyomozás során megillető más jogokat.” Ebben a törvényszövegben nem találunk korlátozást arra nézve, hogy melyek azok az iratok, melyek megtekintéséről a sértettet értesíteni kell. Eltérően van viszont megfogalmazva az 51.§ (2) bekezdés a) pontja, mely úgy szól, hogy a sértett „az eljárás őt érintő irataiba” tekinthet bele.

Úgy gondolom kissé felületesen fogalmazta meg a jogalkotó az alábbi szabályt, hiszen nem könnyű annak eldöntése, hogy melyek a „sértettet érintő iratok”. Ahogy Bócz Endre fogalmazná, „Egy szövevényesebb bűnügyben a nyomozás iratainak összeállításánál nem feltétlenül a sértettek kiléte a rendező elv, ismertetni pedig sorszámozott és összefűzött állapotban kell őket.”⁵² A korlátozást tehát nem lenne egyszerű érvényesíteni.”⁵³

A törvény ebben az esetben elég szűkmarkú a bűncselekmény áldozataival szemben. Nem csak az iratok számát korlátozza le, melyeket megismerhet, hanem azt is megszabja, hogy a nyomozás elvégzése után, ráadásul csak a gyanúsított és a védő iratismertetését követően tekinthet be a nyomozás irataiba. Dr. Kiss Anna szavaival élve, a sértett helyzete megkívánná, hogy az eljárás valamennyi iratait- kivéve azokat, amelyek minősített adatnak minősülnek- nem csak a nyomozás lezárását követően, hanem az eljárás alatt bármikor megtekinthesse.⁵⁴ A bírósági eljárásban kedvezőbb feltételek állnak rendelkezésre. Általában a sértett az összes iratanyagot megtekintheti, csak kivételesen áll fenn korlátozás e tekintetben.

8.) A kommunikáció nehézségeinek (5. cikk) lecsökkentése érdekében a Kerethatározat elvárja az államoktól, hogy tegyék meg a szükséges intézkedéseket. Személyes véleményem szerint a büntetőeljárásban ilyen nehézségekkel a nem magyar anyanyelvű sértetteknek kell elsősorban megküzdeni. Ezt a problémát a 2002. évi I. törvény bevezetésével sikerült áthidalni, melyet már korábban részben megemlítettem mikor az anyanyelv használatának jogáról szóltam.⁵⁵

Kiegészítésül a tolmács igénybevételéről szóló Be. szabályzást kívánom megemlíteni:

⁵² Lásd: 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet (Nyer)

⁵³ Bócz Endre: Passzív alany, áldozat, sértett. 2012. 100. o.

⁵⁴ Dr. Kiss Anna: A sértett eljárásjogi helyzete. In: Áldozatvédelem, BM Kiadó, 1999. 76.o.

⁵⁵Be: „9. § (2) A büntetőeljárásban mind szóban, mind írásban mindenki az anyanyelvét, törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződés alapján, az abban meghatározott körben regionális vagy kisebbségi nyelvét vagy - ha a magyar nyelvet nem ismeri - az általa ismertként megjelölt más nyelvet használhatja

Be. 114. § (1) bekezdés szerint: „*Ha nem magyar anyanyelvű személy az eljárás során az anyanyelvét, - törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződés alapján, az abban meghatározott körben - regionális vagy nemzetiségi nyelvét kívánja használni, tolmácsot kell igénybe venni. Ha az anyanyelv használata aránytalan nehézségbe ütközne, a magyar nyelvet nem ismerő személy által ismertként megjelölt más nyelv használatát kell tolmács útján biztosítani.*”

9.) A kerethatározat 8. cikkében részletezett, a sértettek védelméhez való jogának szükségességét több szempont is alátámasztja. A magánélet védelme mellett, biztosítani kell a sértett védelmi jogát a médiával és magával a bűnelkövetővel szemben is. A (3) bekezdés előírja, hogy a bírósági épületekben biztosítani kell a sértett és az elkövető közötti találkozás elkerülését, melyet ún. elkülönített váróhelyiségek kialakításával lehetne abszolválni.

2009-ig mindössze Németország, Olaszország és Spanyolország nyilatkozott ezen elvárás teljesítésének megtörténtéről. Érdekes, hogy bár Anglia egy tanulmány szerint az elkülönített helyiségek biztosításában élen jár, viszont mivel hiányzik az állam jogszabályi háttere, ezért a Bizottság a németországi intézkedéseket tartja példaértékűnek.⁵⁶

Ellentétben azzal, hogy az ötletet a gyakorlatban sokan preferálják, mégsem esett még szó ilyen jellegű helyiségeknek a kiépítésére való törekvésből. Véleményem szerint, ennek megvalósításához nem szükséges feltétlenül jogi engedély, sok esetben anyagi, valamint technikai körülmények szabnak gátat a fejlődésnek.

10.) A kártérítés tárgyköréről a 9. cikk rendelkezik. Minden tagállamnak biztosítani kell, hogy az áldozat számára a bűncselekménnyel összefüggésben keletkezett kárát az elkövető, vagy amennyiben ez nem lehetséges, az állam más jogi úton rendezze.

A sértett számára történő kártérítésnek két fajtáját különböztetjük meg. Az egyik a bűncselekménnyel okozott kár elkövető általi jóvátétele, a másik az állam általi kártalanítás.

a) Az elkövető általi jóvátétel

Magyarországon az elkövető általi jóvátétel csak korlátozottan van jelen az igazságszolgáltatásban. Két eljárás keretében nyílik lehetőség az áldozatnak a bűncselekmény következtében keletkezett kár, hátrány végett elégtételt követelni az elkövetőtől.

➤ *Az adhéziós eljárás keretében érvényesített polgári jogi igény*

⁵⁶ Lásd erről: M.S. Groenhuijsen- A .Pemberton i.m. 49.o. In: Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban, Miskolci jogi szemle 6. Évfolyam (2011) különszám ,164.o.

A büntetőeljárási törvény az alábbi jogszabállyal támasztja alá ezen intézmény létjogosultságát: Be. 54. § (1) „*Magánfél az a sértett, aki a büntetőeljárásban polgári jogi igényt érvényesít.*” (2) „*A magánfél a terhelttel szemben azt a polgári jogi igényt érvényesítheti, amely a vád tárgyává tett cselekmény következtében keletkezett.*” A polgári jogi igény tehát a sértett „kárigénye”, melynek érvényesítésére a bírósági eljárásban az adhéziós eljárás keretében lehetséges.

Mit is takar az adhéziós eljárás? Ennek bevezetésével tulajdonképpen a sértettet egy újabb hosszú, költséges és fáradságos polgári peres eljárástól szabadították meg, melynek másik oka a pergazdaságosság.⁵⁷ A Be. szerint a sértett ilyenkor a magánfél szerepében érvényesítheti a terhelttel szemben azt az igényt, amely a bűncselekmény folytán keletkezett. Előfeltétele, hogy a sértett a terhelttel szemben kérje a vagyoni kár megtérítését. Ha a bíró az igényt alaposnak tartja, kötelezi a vádlottat a kártérítésre. A bíróság a polgári jogi igényt ítéletben vagy ügydöntő végzésben, érdemben bírálja el. Az adhéziós eljárás tulajdonképpen a polgári és a büntetőper egyidejű, egy eljáráson belüli lefolytatását szolgáló per. A jogszabályi lehetőség láthatóan adott, a valóság viszont teljesen mást takar. A gyakorlati tapasztalatok azt bizonyítják, nem igazán működik ez az intézmény. A probléma ismételten a hiányos tájékoztatásban gyökerezik.⁵⁸

➤ *Közvetítői eljárás keretében létrejött egyezség*

Az '70-es években egyre nagyobb hangot adtak az áldozatok helyzetének javítására. Ennek az áldozatközpontú szemléletnek a fejleménye a resztoratív igazságszolgáltatás⁵⁹ Ennek az új keletű modellnek az elfogadottsága, elterjedése még napjainkban is zajló folyamat. Célkitűzései között szerepel a bűncselekmény okozta kár kompenzációja, a jóvátétele, és a bűncselekmény okozta szenvedés enyhítése.⁶⁰ Ennek a tendenciának a központi eleme a mediáció, vagyis a tettes-áldozat egyezség.

„*A **mediáció** egy konfliktuskezelő módszer, amelyet a legkülönbözőbb vitás helyzetek megoldása érdekében lehet alkalmazni (pl. szomszédsági, családi, párkapcsolati, gazdasági viták). A helyreállító igazságszolgáltatási szemlélet szerint a bűncselekmény elkövetése a terhelt és a*

⁵⁷ Görgényi Ilona: A viktimológia. In: Gönczöl K.- Korinek L.-Lévay M.: Kriminológiai Ismeretek, Bűnözés, Bűnözéskontroll. Corvina Kiadó, Budapest, 1999. 102-103. o.

⁵⁸ Bögöly Gy.- Budaházi Á.- Csányi Cs.- Sléder J. : Büntetőeljárás jog. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2010. 91. O.

⁵⁹ Szemben a büntető igazságszolgáltatás tradicionális jellegével, melyet retributív igazságszolgáltatásnak nevezünk.

⁶⁰ Görgényi Ilona: A viktimológia alapkérdései. Osiris Kiadó, 2001.

sértett között speciális konfliktust eredményez, amelyet a mediáció büntetőügyekre adaptált módszerével többnyire sikeresen lehet kezelni.”⁶¹

Magyarországon a mediációról szól jogszabályi vonatkozásokat a Be. 221/A. §-ban és a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvényben találjuk.

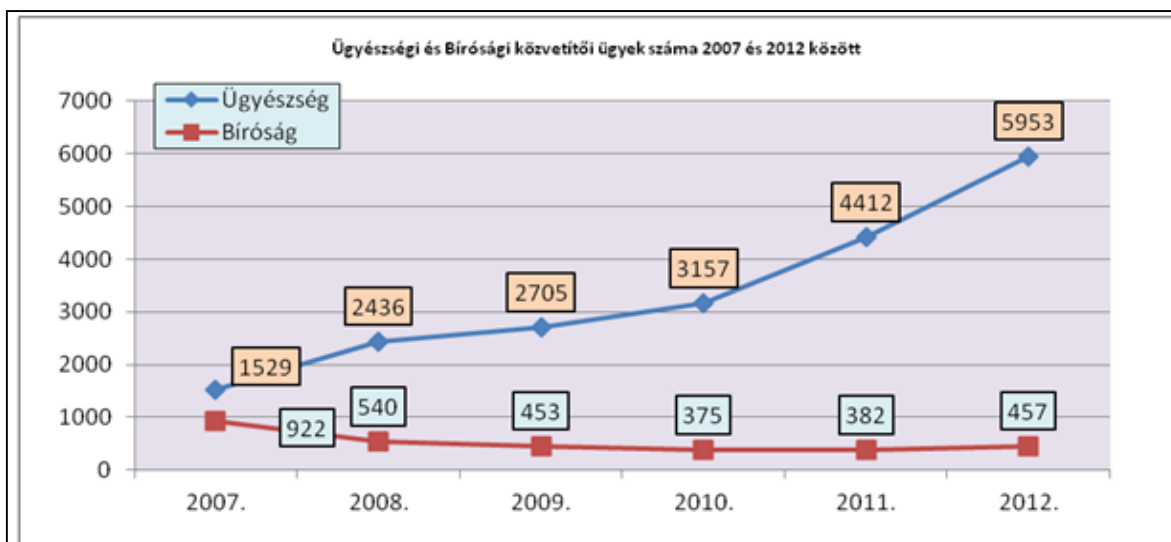
Mediációt a kevésbé súlyos bűncselekmények esetén lehet alkalmazni, ha a cselekmény ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő, és az elkövető a nyomozás során beismerő vallomást tett. Ilyen bűncselekmények a bizonyos személy elleni, közlekedési és vagyon elleni bűncselekmények. A mediáció több esetben kizárt, például, ha a bűncselekmény halált okozott, vagy ha az elkövető többszörös visszaeső.⁶²

A közvetítői eljárást 2007-óta lehet választani a büntetőügyekben, és eddig elért sikereinek köszönhetően egyre nagyobb elfogadottságnak örvend hazánkban. Erőszeretettel alkalmazzák őket a büntetőeljárásban, hiszen a mediáció leegyszerűsíti az eljárást, és ha eredményes, 6 hónapon belül sikeres kimenetellel zárulhat az egyébként évekig tartó, hosszadalmas büntető procedúra. A számok önmagukért beszélnek : „a Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal (KIH) friss adatai szerint 2012-ben már több mint hatezer közvetítői eljárás folyt hazánkban büntetőjogi ügyekben.” A kezdetekhez viszonyítva ez 161 %-os emelkedést jelent. ⁶³ Legtöbbször az ügyészségi szakaszban kezdeményezik a közvetítést, mind az ügyészek, mind az ügyvédek, és maguk a peres felek is. A kezdeti időszakban nem volt ennyire népszerű, az általános vélekedés szerint a mediációval csupán „megvásárolja a büntetés elkerülését” az elkövető. Ma már egyre többen belátják, hogy az ítélet sokszor nem megoldása az ügynek, csak lezárása. A mediáció viszont előnyös, mert elégtételt nyújt a sértettnek, aki megnyugvást nyer az eljárás végére.

⁶¹ http://kih.gov.hu/mediacio/-/asset_publisher/4frusdbuyVxX/content/kozvetitoi-eljaras-mediacio-

⁶² http://kih.gov.hu/mediacio/-/asset_publisher/4frusdbuyVxX/content/kozvetitoi-eljaras-mediacio-

⁶³ <http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/napirend/buntetojogi-mediacio-evente-mintegy-6000-esetben-valasztjuk>

Az alábbi grafikonon jól érzékelhető a mediáció térhódítása az ügyési szakban⁶⁴

Árnyoldala sajnos mindennek van, ez alól a mediáció sem kivétel, ugyanis „ha a terhelt a közvetítői eljárás eredményeképpen létrejött megállapodás teljesítését megkezdte, de azt nem fejezte be, a pártfogó felügyelői szolgálat tájékoztatja a bíróságot, amely köteles az ügyben tárgyalást kitűzni.”⁶⁵ Ebben az esetben nagy kitérővel kell számolni, melynek következménye az eljárás elhúzódása.

b) Az állami kárenyhítés

Az állami kárenyhítés elveit a 2004/80/EK irányelv a bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről szögezte le. Garanciát biztosít a sértettnek arra az estre is, ha nem kaphat kártérítést az elkövetőtől, „mivel az elkövető esetleg nem rendelkezik a kártérítést elrendelő bírósági határozat teljesítéséhez szükséges eszközökkel, vagy mert az elkövető nem ismert, illetve nem vonható felelősségre.”⁶⁶

Magyarországon a bűncselekmények áldozatainak segítségéről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. tv. szabályozza a kárenyhítésre jogosult személyek körét, az arra jogosultság feltételeit, a formáit és mértékét.

Kárenyhítésre Magyarországon a szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekmény áldozata jogosult, akinek testi épsége, egészsége súlyosan károsodott a bűncselekmény

⁶⁴ <http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/napirend/buntetojogi-mediacio-evente-mintegy-6000-esetben-valasztjuk>

⁶⁵ http://www.debrecebijogimuhely.hu/archivum/1_2009/a_kozvetitoi_eljaras_gyakorlati_problemai/

⁶⁶ 2004/80/EK irányelv a bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről, (10)

következtében. Továbbá jogosultnak tekinti az előbb említett módon károsult, vagy meghalt sértettnek az egy háztartásban élő hozzátartozóit⁶⁷, akinek eltartására a károsult, vagy meghalt személy köteles volt, és aki a meghalt sértett eltemettetéséről gondoskodott. A sértett igazolásával, hogy bűncselekmény áldozata lett (amelyet az eljáró hatóság állít ki) jogosult az állami kárenyhítésre, melyet egy összegben vagy havi járadékként kaphat kézhez.⁶⁸

Összegzésként megemlítem, hogy hazánk csak 2004. május 1-től uniós tag, ezért csak a második bizottsági jelentés véleményezi Magyarország sértettek helyzetének érdekében tett intézkedéseit. Ebből, valamint a Victims in Europe Project eredményeiből általánosságban arra lehet következtetni, hogy a jogalkalmazás területén a Kerethatározatban foglaltakat viszonylag kielégítően teljesítette az ország.⁶⁹

Az én véleményem szerint, viszont több helyen a jogalkotási hiányosságból fakad, hogy nem valósulnak meg egyes elvárások. A jogszabályok sokszor csak látszólag biztosítják a sértetti jogokat, ezért a törvényi pontatlanságok lehetőséget teremtenek arra, hogy a jogalkalmazók kikerüljék az egyes rendelkezéseket.

⁶⁷ Ást. 6.§ (1) b)” (...) egy háztartásban élő egyenes ági rokona, örökbefogadója vagy nevelőszülője, örökbe fogadott vagy nevelt gyermeke, házastársa, élettársa”

⁶⁸ Ást. 11. § (1) bekezdés szerint

⁶⁹ Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám, 159. o.

7. Áldozatvédelem a társadalom és az állam szintjén

Az 1970-es években előtörő viktimológiai mozgalmak nagy fordulatot eredményeztek az európai és a magyar kriminálpolitika irányvonalában. Ez ideáig a bűncselekmény elkövetőinek jogaiért szoltak a különböző állami és társadalmi szervezetek. A velük szemben tanúsított emberséges, törvényes eljárás, és a reszocializációjuk kivívása érdekében tett mozgalmak árnyékában mutatkozott csak meg némi figyelem a sértett felé. Az évtized végére viszont felvetődtek olyan nézetek, melyek szerint az áldozatok helyzete átgondolást igényel. A sértett - orientált tendencia kivirágzásának köszönhetően vizsgálatokat végeztek, és kezdeményezték az áldozatok jogi helyzetének, kártalanításának, pénzbeli valamint erkölcsi támogatásának a szorgalmazását.⁷⁰ A dolgozatom első részében a büntető igazságszolgáltatás rendszerén belüli intézkedéseket mutattam be az áldozatok védelme érdekében. Jelen fejezetben viszont a büntető igazságszolgáltatáson kívül eső szférára,⁷¹ azaz a társadalmi és állami áldozatsegítő szervezetek szerepére szeretnék összpontosítani.

7.1. Fehér Gyűrű- az áldozatsegítő szervezetek zászlóshajója

Európában elsőként a Német Szövetségi Köztársaságban, 1974-ben alapítottak társadalmi áldozatvédő szervezetet, mely WEISSER RING néven jött létre. A szervezet óriási állami támogatásnak örvendhet, működése az egész ország területére kiterjed. A német példát további 15 európai ország is követte, és sorra születtek szervezetek, melyek célul az áldozatok segítségét tűzték ki. Magyarország sem maradt ki a sorból, ugyanis 1989. december 21-én létrejött a Fehérgyűrű Közhasznú Egyesület, melynek alapító nyilatkozatát a legkülönbözőbb foglalkozású állampolgárok foglalmazták meg.

Az újonnan alapuló egyesület alapszabályaként a bűnözés áldozatainak támogatását, és a bűncselekmények megelőzését határozták meg, melynek célja a segítségnyújtás, és együttműködés más nemzetek állami és társadalmi szerveivel. Magyarország első országos

⁷⁰ Fehér L. és mások: Segít a Fehérgyűrű. 20 éves a magyar áldozatvédő szervezet. Budapest, Viva Média Holding Kiadó, 2009. 8.o.

⁷¹ Görgényi Ilona: A viktimológia. In: Gönczöl K.- Korinek L.-Lévay M.: Kriminológiai Ismeretek, Bűnözés, Bűnözéskontroll. Corvina Kiadó, Budapest, 1999. 106.o

áldozatvédő szervezetének feladata, hogy bármilyen bűncselekmény áldozatának konkrét és azonnali anyagi, jogi, pszichológiai és egyéb támogatást nyújtson, valamint segítse a hozzátartozókat, családtagokat, különösen akik anyagi helyzetüknél fogva rászorultak, valamint képviselje az érdekeiket. De nem csak a konkrét bűncselekmények következtében jár el tevékenyen. Nagyban közreműködik más állami és civil szervekkel a bűncselekmények megelőzése érdekében.

A Fehér Gyűrűt 1992 óta az Európai Áldozatvédő Szervezet tagjaként is számon tartjuk, melyet 1990-ben alakította meg 15 nyugat-európai ország áldozatvédelmi szervezete. A nemzetközi szervezet létrehozásának célja az információk, tapasztalatok és a legjobb gyakorlatok kicserélése a tagok között, valamint a legmegfelelőbb szolgáltatások közös kifejlesztése a sértettek számára. A nemzetközi szervezet és az Európa Tanács Minisztertanácsa kezdeményezésére február 22. a bűncselekmények áldozatainak napjaként ismert. Meg kell említenem, hogy a kelet-európai országok közül hazánk volt az első, aki 1992-ben áldozatvédő napot rendezett Budapesten.

A Fehér Gyűrű az elmúlt 20 évben több tízezrek segítségére sietett, a pénzbeli segély értéke eddig több mint 100 millió Ft-ot is kitesz. Számos esetben ingyenes jogi képviseletet is biztosított elsősorban erőszakos bűncselekmények áldozatainak. A legtöbb esetben életellenes bűncselekmények, súlyos testi sértés, valamint rablás, lopás és lakásbetörés áldozatai számára nyújtottak anyagi támogatást, hiszen számukra a bűncselekmény súlyos, akár megélhetési gondokat is magával hozott. Ezen kívül szép számmal részesültek az egyesület segítségével a családon belüli erőszak, az emberkereskedelem és a prostitúcióra kényszerítés áldozatai is.

Sajnos a korábbiaktól eltérően, anyagi okok miatt 11 iroda helyett jelenleg Budapesten kívül állandó jelleggel négy, idején jelleggel 3 vidéki iroda működik.

A Fehér Gyűrűt követően több speciális áldozatvédelmi feladatokat ellátó civil szervezetek is alakultak. Ezek egy-egy bűncselekményi kör áldozatainak támogatására hivatottak. A szexuális bűncselekmények áldozatainak az ESZTER Alapítvány, a nőkkel és a gyermekekkel szembeni erőszak elszenvedőinek pedig a NANE Egyesület nyújt támogatást.

A visszajelzések azt bizonyítják, hogy a sértettek a civil áldozatvédő szervezetet részesítik előnyben a hatóságokhoz képest, hiszen általuk a segítségnyújtás melletti civil kontrollnak

köszönhetően, egyben az eljárásbeli jogosultságok érvényesülésének informális kontrollja is megvalósul.⁷²

7.2. Az állami áldozatvédelem rendszere

A civil szervezetek elért eredményeinek sikeressége buzdítóan hatott a Magyar Kormányra. Az állam is kitűzte célul az áldozatok segítségét, és részt kívánt venni az áldozatvédelmi feladatok elvégzésében. A Belügyminisztérium és az Igazságügyi Minisztérium olyan normák kidolgozását kezdte meg, melyek a hazai áldozatvédelem alapját képezik. 1998. október 15-én a Belügyminisztérium alatt álló Áldozatvédelmi Iroda jött létre, mely a minisztériumban és a belügyminiszter irányítása alatt álló önálló szerveknél koordinálja az áldozatvédelemmel kapcsolatos feladatokat, és együttműködik más társadalmi szervezetekkel.⁷³ Az 1999-es évben több kormányrendelet és BM utasítás is megjelent az egyes áldozatvédelmi feladatok végrehajtására vonatkozóan, és ez évtől kezdve lehetőség nyílt az erőszakos és szándékos bűncselekmények áldozatainak állami kárenyhítés igénybevételére bizonyos esetekben.⁷⁴

Magyarország különösen az uniós csatlakozás óta a nemzetközi dokumentumok elvárása mentén alakítja áldozatvédelmi tevékenységét. A folyamatot az áldozatok segítése érdekében a már sokszor említett EU Kerethatározat tartalmának implementálása gyorsította fel, amellyel hazánk is a már évek óta bevált európai áldozatvédelmi rendszer részese lett.⁷⁵

A legnagyobb lépést az európai szint eléréséhez a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről (Továbbiakban Ást.) szóló 2005. Évi CXXXV. törvény megalkotása jelentette, mely 2006. január 1-jén lépett hatályba. Ekkor megalakult az Igazságügyi Hivatal, melyhez az Áldozatsegítő Szolgálat, a Jogi Segítségnyújtó Szolgálat és a kárpótlás intézményei tartoznak, megvalósítva ezzel az állam áldozatsegítő szervezetének modelljét.⁷⁶ Az Ást. értelmében az állam köteles átvállalni a bűncselekmények káros hatásainak

⁷² Fehér L. és mások: Segít a Fehérgyűrű. 20 éves a magyar áldozatvédő szervezet. Budapest, Viva Média Holding Kiadó, 2009. 8-32. o.

⁷³ http://ujutakon.dunaujvaros.hu/index.php?p=aldozatta_jellemzo

⁷⁴ A bűncselekmények áldozatai és hozzátartozóik védelme, káruk megtérülése, enyhítése érdekében teendő jogalkotási feladatokról és egyéb intézkedésekről - szóló 1074/1999. Kormányhatározat alapján.

⁷⁵ http://ujutakon.dunaujvaros.hu/index.php?p=aldozatta_jellemzo

⁷⁶ Fehér L. és mások: Segít a Fehérgyűrű. 20 éves a magyar áldozatvédő szervezet. Budapest, Viva Média Holding Kiadó, 2009. 37. o.

csökkentését, és az áldozatok társadalmi, erkölcsi és anyagi sérelmének enyhítését⁷⁷, melyet az áldozatok számára nyújtott szolgáltatásokkal képes megvalósítani.

A törvény 1. § (1) bekezdése határozza meg az áldozat fogalmát, mely szerint:

*„... áldozat a Magyarország területén elkövetett bűncselekmény és a Magyarország területén elkövetett tulajdon elleni szabálysértés természetes személy sértettje, valamint az a természetes személy, aki a Magyarország területén elkövetett bűncselekmény vagy a Magyarország területén elkövetett tulajdon elleni szabálysértés közvetlen következményeként sérelmet, így különösen testi vagy lelki sérülést, érzelmi megrázkódtatást, illetve vagyoni kárt szenvedett el...”*⁷⁸

A bűncselekményt megelőző helyzet megteremtéséhez az állam többféle segítségnyújtási formákat eszközöl, melyek igénybevételének részletes szabályairól a 1/2006. (I.6.) IM rendelet (Vhr.) tartalmaz iránymutatást.

Aszerint, hogy a szolgálathoz forduló bűncselekmény áldozata csak általános információkat vagy konkrét támogatást igényel, kétféle módon részesülhet segítségben. Az első esetben, ha a sértett a büntetőeljárás jogairól, szociális ellátási formákról, más segítő szervezetről, vagy az áldozattá válás megelőzéséről kér tájékoztatást, információt, minden további nélkül megkapja azt, ehhez semmilyen formai követelmények nem tartoznak. Ilyen formában a problémák megoldásához fűződő tájékoztatásban minden áldozat részesül. A másik igazolás hiányában, és határidőre tekintet nélkül kérhető támogatás, az érdekérvényesítés elősegítése. Ennek keretén belül a szolgálat a sértettet alapvető jogainak érvényesítéséhez, egészségügyi, egészségbiztosítási és szociális ellátások igénybevételéhez segíti hozzá. Az áldozat kérésére, ha ügyvédi közreműködés szükséges a jogi segítségnyújtó szolgálat tud intézkedni.

Abban az esetben viszont, ha az áldozat konkrét támogatást kér, szükséges annak az igazolásnak a beszerzése, melyet a büntetőeljárás adott szakaszában eljáró hatóság igazol, arra vonatkozóan, hogy a személy bűncselekmény áldozatává vált. Eszerint a támogatásoknak két nagy csoportját lehet megkülönböztetni: az állami kárenyhítést és a szolgáltatásokat. A kárenyhítés témaköréről már volt szó, most csak az egyes szolgáltatásféléket ismertetem. Ezek megvalósulhatnak pénzbeli, de egyéb módon történő támogatás formájában is, ezeket csak a bűncselekmények és a tulajdon elleni szabálysértések természetes személy sértettjei részére

⁷⁷ Fehér L. és mások: Segít a Fehérgyűrű. 20 éves a magyar áldozatvédő szervezet. Budapest, Viva Média Holding Kiadó, 2009. 6. o.

⁷⁸ Ást. 1.§ (1) bekezdés

biztosítottak. Azonnali pénzügyi segítyt a bűncselekmény következtében az alapvető szükségletek (élelmezés, lakhatás, ruházkodás, gyógyászat, utazás) fedezésére képtelen személyek részére állapítanak meg. A pénzügyi segítyről való döntést méltányosság alapján hozzák meg, célja a gyors, azonnali segítygnyújtás, nem pedig a bűncselekménnyel okozott anyagi kár megtérítése. Ez eredményezi tulajdonképpen a rövid határidőt, mely szerint az elkövetéstől számított 5 napon belül kérelmezni kell a nevezett anyagi támogatást. Az áldozati státusz hatóság általi igazolásával vehető igénybe az érdekérvényesítés másik fajtája. Hatósági bizonyítvány ellenében lehetővé válik az áldozatnak az eltulajdonított iratok költségmentes pótlása, valamint a szakjogászi segítygnyújtás⁷⁹

2007. január 1. óta működik hazánkban a Pártfogó Felügyelői Szolgálat, melynek egyik feladata a mediáció lebonyolítása, megszervezése. Ennek keretén belül biztosítja az elkövető és a sértett közötti közvetítést, mely „a sértett számára az elkövető által nyújtandó jóvátételhez vezet.”⁸⁰

2006. január 1-től a megyeszékhelyeken és a fővárosban az Igazságügyi Hivatal Igazságügyi Szolgálatán belül működnek az áldozatsegítő szolgálatok. Ennek ellenére a civil szervezetek semmit sem veszítenek jelentőségükből, sőt annak érdekében, hogy a bűncselekmények áldozatainak a lehető leghatékonyabban biztosítsák a segítyget, nélkülözhetetlen az állami és civil szervezetek szoros együttműködése.⁸¹

7.3. Az áldozatvédelmi szolgálatok működésével kapcsolatos kérdőív

Az elméleti ismeretek alátámasztásához célszerűnek tartottam egy kutatómunkát véghezvinni, melyet egy 10 kérdésből álló kérdőív formájában valósítottam meg. A kérdőív kitöltésének alanyai az ország megyei Áldozatsegítő Szolgálat ügyintézői voltak, akik a szolgálat működésével kapcsolatban a gyakorlati tapasztaltok szerint válaszoltak. A kérdőívet a www.kerdoivem.hu internetes kérdőív szerkesztő oldalon készítettem el. A kérdések típusait

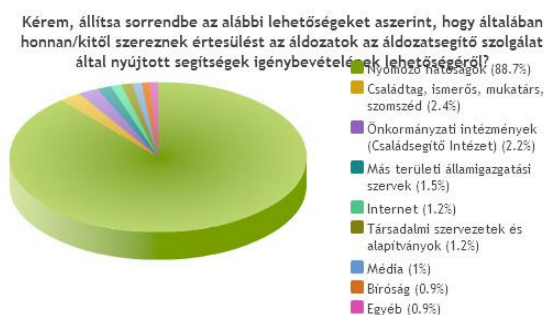
⁷⁹ Diszpécserek szerepe az áldozatsegítésben. - Áldozatsegítő Szolgálat módszertani füzetek. 2012. 9-10. o.

⁸⁰ Fehér L. és mások: Segít a Fehérgyűrű. 20 éves a magyar áldozatvédő szervezet. Budapest, Viva Média Holding Kiadó, 2009. 37. o.

⁸¹ Fehér L. és mások: Segít a Fehérgyűrű. 20 éves a magyar áldozatvédő szervezet. Budapest, Viva Média Holding Kiadó, 2009. 6. o.

tekintve rangsoroló, értékelő skála, válaszmátrix, nyitott kérdés, valamint többszörös választási lehetőséget megadó kérdésekre kellett megadni a választ. A 20 megkeresett szerv közül 13 töltötte ki a kérdőívet. Az ábrák, grafikonok a www.kerdoivem.hu által generáltak.

- 1.) Az első kérdés arra vonatkozott, hogy általában honnan szereznek értesülést az áldozatok az áldozatsegítő szolgálat által nyújtott lehetőségekről. A válaszadók 88.7%-ban a nyomozó hatóságot jelölték meg első számú információforrásnak, mely magasan megelőzi a többi lehetőséget.

Kérdőívem 1. számú ábrája

- 2.) A következő kérdéssel azt szerettem volna felmérni, hogy általában milyen indítatásból keresik fel a sértettek a szolgálatot. Ennek eredményeként 76.9%-ban leginkább az jellemző, hogy az áldozat a rendőrségi feljelentést követően, a rendőrtől kapott tájékoztatás, tanácsadás hatására jelentkezik. A másik leginkább előforduló eset, amikor az áldozat saját elhatározásból, azonnal a szolgálatához fordul, mert tanácstalan arra vonatkozóan, hogy mit kell tennie a bűncselekményt követően.

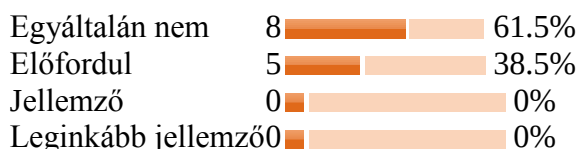
Az áldozat a bűncselekményt követően saját elhatározásból azonnal a szolgálatához fordul, információt kér, hogy milyen lépéseket kell megtennie

Egyáltalán nem	1		7.7%
Előfordul	10		76.9%
Jellemző	2		15.4%
Leginkább jellemző	0		0%

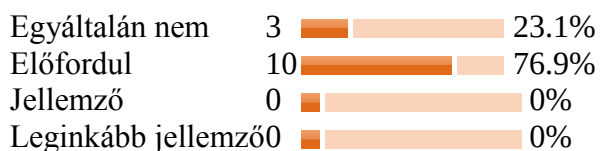
Az áldozat a rendőrségi feljelentést követően, a rendőrtől kapott tájékoztatás, tanácsadás hatására jelentkezik

Ügyészégi panasznapon kapott információkat a szolgálat nyújtotta lehetőségekről

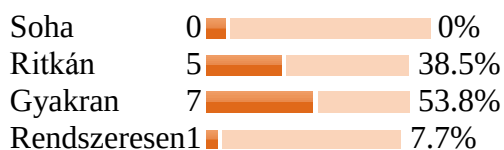
Az áldozat nem tudja, hogy ő valójában áldozat, ezért segítséget kér ennek eldöntéséhez, és a további intézkedések megtételéhez

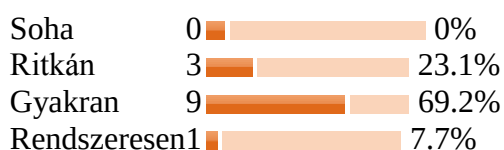
Kérdőívem 2. számú ábrája

3.) Mivel a szolgálattal nem csak a bűncselekmény közvetlen áldozata léphet kapcsolatba, szerettem volna felmérni, hogy ki azok a személyek, akik megkeresik a szolgált munkatárait, és milyen okból teszik ezt. A válaszokból az derült ki, hogy az áldozat hozzátartozói, ismerősei nem félnek segítséget kérni bajba jutott társainak, és bátran keresik fel a szolgálat ügyintézőit. Egyéb szervezetek (családsegítő intézet, gyermekjóléti szolgálat, iskola) dolgozóitól is megszokott, hogy tájékoztatást kérnek egyes áldozattá vált ügyfelek számára. A harmadik leggyakrabban előforduló eset, amikor az ügyintézőknek a notórius, krónikus „áldozatokkal” kell foglalkozni, akik jogosulatlan anyagi haszonszerzés végett tartják fel a szolgálat dolgozóit. Ritkán, de előfordul, hogy szomszédok, szemtanúk is érdeklődnek, hogy hogyan tudják elkerülni az áldozattá válás lehetőségét. A válaszadók 30, 8 %-a pedig azt nyilatkozta, hogy soha nem fordul elő, hogy a hatóságok (bíróság, ügyészség, nyomozóhatóság) tagjai a büntetőeljárás során a sértett helyzetének, állapotának javítása, valamint a sértettek részére történő segítségnyújtás érdekében kértek volna tájékoztatást az áldozatsegítőktől.

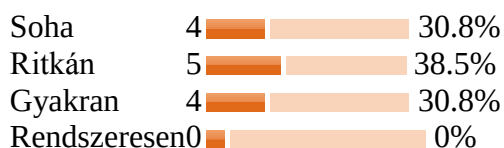
Bűncselekmény áldozatainak hozzátartozója, ismerőse tájékoztatást, segítségnyújtást kér az áldozat számára

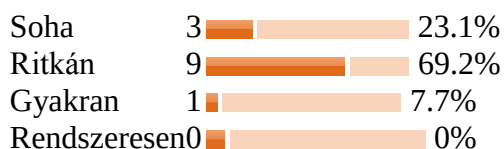
Más, a bűncselekményről tudomást szerző szervezet képviselője, munkatársa (családsegítő, gyermekjóléti szolgálat munkatársa, iskolai tanár stb.) kér tájékoztatást az áldozattá vált ügyfele számára

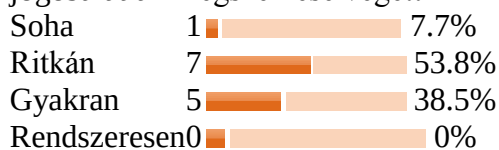
Hatóságok (bíróság, ügyészség, nyomozóhatóság) tagjai a büntetőeljárás során a sértett helyzetének, állapotának javítása, valamint a sértettek részére történő segítségnyújtás érdekében

A bűncselekmény szemtanúja, esetleg olyan személy, akinek a közvetlen környezetében történt az esemény (szomszéd), és tájékoztatást kér az áldozattá válás megelőzése érdekében

Krónikus, notórius „áldozatok” fiktív bűncselekmények előadásával, a pénzbeli támogatások jogosulatlan megszerzése végett

Kérdőívem 3. számú ábrája

- 4.) A kérdőív ezen pontjával arra lehet következtetni, hogy egyes bűncselekményfajták esetében mennyire jellemző, hogy az áldozat az áldozatsegítő szolgálathoz fordul.

A válaszadók sorrendet állítottak az általam megadott bűncselekmények között, és ebből megállapítható, hogy a legtöbb esetben a vagyon elleni bűncselekmények

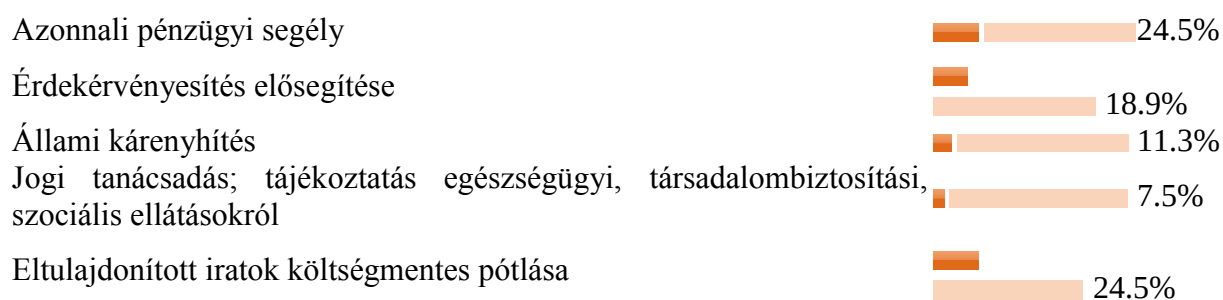
megtörténteikor van igény a szolgálat által nyújtott támogatások igénybevételére. Második helyre az erőszakos bűncselekményeket sorolták, míg a harmadik leggyakrabban előforduló kategóriát a közlekedési bűncselekmények ölelik át.

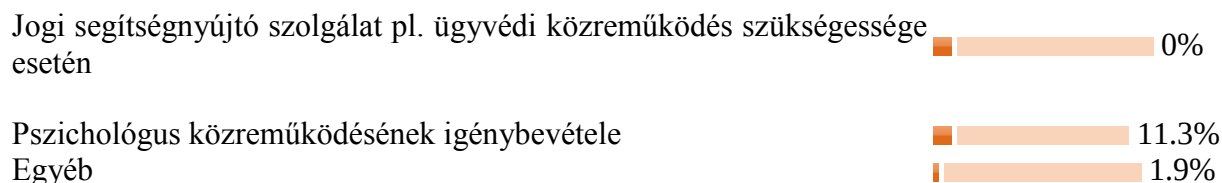
	Helyezés
Vagyon elleni bűncselekmények	1
Erőszakos bűncselekmények	2
Közlekedési bűncselekmények	3
Családon belüli erőszak	4
Nemi erkölcs elleni bűncselekmények	5
Fiatalok által elkövetett bűncselekmények	6
Emberi szabadság elleni bűncselekmények	7
Alapvető jogok elleni bűncselekmények	8
Kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények	9

Kérdőívem 4. számú ábrája

- 5.) Bár az áldozatsegítő szolgálatok által nyújtott segítségfajtáknak többféle változata van, arra kértem a válaszadókat, hogy a tapasztalataik szerint válasszák ki a leggyakrabban előforduló támogatásokat.

Az eredményből az derült ki, hogy elsőként az azonnali pénzügyi segély, és az eltulajdonított iratok költségmentes pótlása támogatás a legkeresettebb. Ezt követően az érdekvérvényesítés elősegítésében részesül a legtöbb áldozat. Az állami kárenyhítés és a pszichológus közreműködése a harmadik leggyakrabban nyújtott segítségforma. Ez megelőzi a jogi tanácsadásokat, a tájékoztatást egészségügyi, társadalombiztosítási, szociális ellátásokról. Legutolsó helyre a civil- és karitatív szervezetek támogatásait (főként természetbeni) sorolták. Meglepő, hogy a jogi segítségnyújtó szolgálat (pl. ügyvédi közreműködés szükségessége esetén) egyetlen szavazatot sem kapott, tehát nem beszélhetünk rendszeresen igénybevett szolgáltatásról.

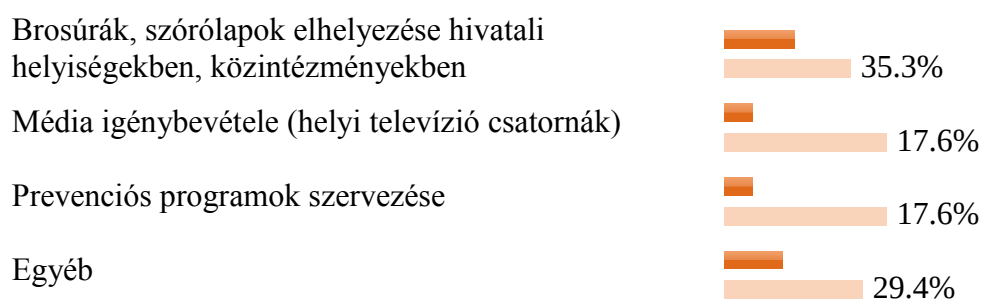
Kérdőívem 5. számú ábrája

Egyéb válaszok:

- a civil- és karitatív szervezetek támogatásai (főként természetbeni)

6.) A következő kérdéssel azíránt szerettem volna érdeklődni, hogy milyen kommunikációs lehetőségekkel hívja fel a szolgálat az állampolgárok figyelmét a áldozatsegítés működésére. A tájékoztatás ugyanis elengedhetetlen, hiszen minden réteghez el kell juttatni az áldozatvédelmi szolgálat tevékenységével kapcsolatos lényeges információkat.

A válaszokból kiderült, hogy általában a hivatali helyiségekben, közintézményekben elhelyezett brosrák, szórólapokkal kívánják tájékoztatni a bűncselekmények áldozatait, illetve azokat, akik segítségért folyamodnának a szolgálathoz. A tájékoztatásul szolgáló helyi televízió csatornák hírközlési funkciója is alkalmas arra, hogy minél széles körben elterjedjen, hogy létezik segítség, és azt igénybe is lehet venni.

Kérdőívem 6. számú ábrája

Ezen kívül az áldozatsegítő szolgálat aktív szervezésekbe is kezd, különféle programokat rendez, és ezzel különféle szervezetek figyelmét hívja fel az áldozatvédelmi célból megvalósuló együttműködésre.

Az elmondásuk szerint rendszeresen közreműködnek pályázatokban, társszervek szakmai rendezvényeiken is képviseltetik magukat. Nagyon fontos a személyes kapcsolatfelvétel az áldozatokkal foglalkozó szakemberekkel, ezért előadásokat, tájékoztatókat tartanak az áldozatsegítő támogatásokról a rendőrkapitányságokon, családsegítő szolgálatoknál, szociális intézményekben, illetve egyéb szervezetek, intézmények, szolgáltatók munkatársai számára. A rendőrségi állományt rendszeres képzés keretében tájékoztatják, sőt a polgárőröket is bevonják az együttműködésbe. Zala megyében például a települési ügysegédek közreműködésével terjesztik az áldozatsegítés formáit, és kormányablak tájékoztatására pedig 2012 óta nagy figyelmet fordítanak.

- 7.) A továbbképzés nem csak más szakemberek számára elengedhetetlen, ezért megkérdeztem, hogy milyen képzésben, felkészítésben részesülnek áldozatsegítő ügyintézők a feladatuk minél magasabb szintű ellátása érdekében.

A rendszeres szupervíziók, esetmegbeszélések, workshopok elengedhetetlenek a szociális munkaterületen dolgozó segítő szakemberek számára. Ilyen módon lehetőség nyílik saját mentális védelmük, és szakmai kompetenciájuk fejlesztésére.⁸² Egy regionális értekezleten öt megye áldozatsegítő munkatársai vesznek részt, mely lehetőséget teremt az ismeretek aktualizálására, szinten tartására. Többek között a kommunikáció, kapcsolati hatékonyság fejlesztésére, pszichés állapot stabilizálására, a konfliktuskezelés bevált módszereire fektetik a hangsúlyt.

⁸² http://www.ormayistvan.hu/Docs/mi_a_szuperviz.htm

8. A rendőrség szerepe az áldozatvédelemben

8.1. A prevenció

A Rendőrség az áldozattá válás megelőzése érdekében már jó ideje különféle intézkedéseket dolgoz ki. A területi szervek Bünmegelőzési Osztályai az aktuális bűnügyi helyzet alapján készítették el terveiket, melyek a lakosság figyelemfelhívására irányultak. Leggyakrabban a trükkös lopások, lakásbetörések, gépjárműlopásokkal szemben, az idősök áldozattá válásának megelőzése, és a vagyonvédelem érdekében dolgoznak ki prevenciós módszereket. Nagy hangsúlyt fektetnek a gyakori deliktumokra, elkövetési módszerekre, az áldozattá válást elősegítő szubjektív valamint objektív okokra, a célcsoportok érintettségére.

A Rendőrség az állampolgárok tájékoztatását valamennyi írott és elektronikus sajtó útján közzétett ajánlások, cikkek, riportok kibocsátásával valósítja meg, hogy azok nagyobb figyelmet fordítsanak saját védelmükre.⁸³ Ezen felül rendezvényeket, prevenciós előadásokat tartanak az áldozattá válás elkerülésének lehetőségeiről, valamint a polgárőrséggel folytatott együttműködés révén a közbiztonság javulását is érzékelni lehet.

8.2. Az áldozati jogok érvényesülése

Az áldozatvédelmi rendszer Európa szintű szabályozásának köszönhetően a Rendőrség szervezetén belül is sor került olyan jogszabályok megfogalmazására, melyek közvetítik azokat az elveket, melyekre a nemzetközi dokumentumok nagy hangsúlyt fektetnek. A tapasztalatok szerint ha korán, már a feljelentés megtételével egyidejűleg segítségben, tájékoztatásban részesülnek a sértettek, az lényegesen megkönnyíti a bűncselekmények által okozott traumák feldolgozását. Egy bűncselekmény számos hátrányos következménnyel jár, melyet az áldozatnak és családjának el kell viselni. Ezek nem csak anyagi, fizikai, vagy emocionális jellegűek lehetnek, hanem kihatnak a büntető igazságszolgáltatással kapcsolatos magatartásukra is.⁸⁴

⁸³ ORFK- Bűnügyi Főigazgatóság- Bűnügyi Főosztály- Bünmegelőzési Osztály, Rendőrségi tapasztalatok az áldozati jogok érvényesüléséről, az áldozatvédelem helyzetéről 2012-ben. 3.o.

⁸⁴ Fehér L. és mások: Segít a Fehérgyűrű. 20 éves a magyar áldozatvédő szervezet. Budapest, Viva Média Holding Kiadó, 2009. 20.o.

A kezdeményezés tehát nem csak az áldozatok szempontjából volt kívánatos, hiszen a sértett elégedettsége a hatóságnak is érdeke. *„Az áldozatok büntetőeljárási, személyiségi és adatvédelmi jogainak érvényesítésére a rendőrség nagy hangsúlyt fektet, tekintettel arra, hogy az áldozatoknak az eljárás során tanúsított együttműködő készsége nagyban függ attól, hogy ezen jogukat mennyire látják biztosítottak. A sértetti jogok érvényesülésének figyelemmel kísérése a parancsnoki revíziók, valamint a szakirányítás során végrehajtott ellenőrzések kiemelt feladatát képezi.”*⁸⁵

Már jóval a Kerethatározat megszületése előtt, a belügyminiszter 4/ 1999. számú utasításának 3. pontja is kihangsúlyozza, hogy *„Ha a bűncselekmény áldozata a rendőrséghez fordul, ott úgy kell vele bánni, hogy ne szenvedjen újabb pszichikai sérüléseket...”*

A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy akinek már a rendőrséggel való első érintkezéstől, tehát a büntetőeljárás legelejétől kezdve biztosították a jogait, emberi méltóságát tiszteletben tartották, áldozati státuszát elismerték, könnyebben értették meg a bűncselekmény összességét, és arról reális képet tudtak kialakítani. A másodlagos viktimizáció elkerülése érdekében tett intézkedés pedig kizárólag a hatóság feladatát képezi, így különösen nagy gondot kell rá fordítani a rendőrnek.⁸⁶

A 2005. évi CXXXV. törvénnyel összhangban a Rendőrség áldozatvédelmi tevékenységét a 17/2007. (III.13.) IRM rendelet „a rendőrség és a határőrség áldozatsegítő feladatairól,, határozza meg. A rendelet az áldozatsegítő szolgálatokkal való együttműködés alapjait szabályozza, melyek kötelezettséget rónak valamennyi sértettel foglalkozó rendőr számára.

Ennek első eleme a tájékoztatás. A megyei áldozatsegítő szolgálatok különböző tájékoztatófüzeteket készítenek, melyeket a rendőrségen át kell nyújtani a sértettnek. Nem elég viszont csak átadni a brosrát, szóban is fel kell hívni a figyelmét az áldozatsegítés lehetőségére. Informálni kell a sértettet arról, hogy az áldozatsegítő szolgálat által nyújtott támogatások egy része csak az áldozati státuszt igazoló hatósági bizonyítvány ellenében vehető igénybe. Ezt az áldozat vagy a szolgálat kérelme alapján állíthatja ki az eljárás adott szakaszában eljáró hatóság. A tájékoztatásnak ki kell terjednie arra, hogy hol és milyen segítséget kaphat a sértett, melyek a büntetőeljárás során érvényesíthető jogai, illetve kötelezettségei, és ha nem sérti a nyomozás érdekeit tájékoztatni kell a nyomozás aktuális állásáról. A sértetteket kulturált és szakszerű

⁸⁵ ORFK- Bűnügyi Főigazgatóság- Bűnügyi Főosztály- Bűnmegelőzési Osztály, Rendőrségi tapasztalatok az áldozati jogok érvényesüléséről, az áldozatvédelem helyzetéről 2012-ben, 3.o.

⁸⁶ Fehér L. és mások: Segít a Fehérgyűrű. 20 éves a magyar áldozatvédő szervezet. Budapest, Viva Média Holding Kiadó, 2009. 20.o.

körülmények között kell kihallgatni, és amennyire lehet törekedni kell arra, hogy megnyugodjék.

A másik kötelessége a rendőrnek a Fővárosi és Megyei kormányhivatal Igazságügyi Szolgálatával, az áldozatsegítést végző civil szervezetekkel való együttműködés.⁸⁷ Az állandó jellegű információcsere elengedhetetlen az említett szervek között, hiszen csak így valósítható meg a hatékony áldozatsegítés. Célszerű közölni a szolgálattal, hogy milyen esetek történtek, azoknak kik a sértettjük, akik segítségre szorulhatnak. A folyamatos kapcsolattartással megakadályozhatóak lennének a visszaélések, amikor valószínűsíthető, hogy a „sértett” kárára nem követtek el bűncselekményt, de ő így kíván anyagi haszonhoz jutni.

A Rendőrség áldozatvédelmi tevékenységét előremozdító szabályozások közül a legújabb a rendőrség áldozatsegítő feladatairól szóló 2/2013. (I. 31.) ORFK utasítás. Egy meglehetősen új intézmény működését szabályozza, mely nevezetesen áldozatvédelmi referensekből álló áldozatvédelmi hálózat. Ennek a létrehozásával a jogalkotó a speciális áldozatsegítő feladatok ellátását a rendőrség szervezeti keretein belül olyan szakemberre bízta, akik az áldozatvédelemmel összefüggő speciális szakmai felkészültséggel, tájékozottsággal és előképzettséggel rendelkeznek. Ők az ún. áldozatvédelmi referensek, akik a kapitányság állományából kerülnek ki, és a meghatározott speciális feladatokon túl ellátják szervek áldozatvédelmi tevékenységének szakmai irányítását.⁸⁸ A speciális feladatok közül néhányat példaképpen megemlítek: a bűnügyi helyzet folyamatos figyelemmel kísérése, kapcsolattartás a nyomozó szervek munkatársaival, közreműködés az áldozatvédelemmel kapcsolatos oktatásban, a sértetti jogok érvényesülésének figyelemmel kísérése stb.

Az elhangzottakból arra következtethetünk, hogy a bűncselekmények áldozataival foglalkozó rendőrök körében is pozitív változások következtek be, és a fejlődési folyamat remélhetőleg nem reked meg ennél a stádiumnál.

⁸⁷ 17/2007. (III. 13.) IRM rendelet a rendőrség és a határőrség áldozatsegítő feladatairól

⁸⁸ 2/2013. (I. 31.) ORFK utasítás 3-7.

9. A sértetti jogok érvényesülése a büntetőeljárás gyakorlatában

Az előző fejezet tartalmára visszatekintve számos érvet tudnék felsorakoztatni a mellett, hogy a Rendőrség kifogásolhatatlanul biztosítja a sértettnek az eljárás során őt megillető jogosultságait és maradéktalanul hozzásegíti őt az áldozatoknak járó támogatások igénybevételéhez. Ezzel ellentmondanak azok a visszajelzések, vélemények, melyek az állampolgárok között hangoznak el, és sajnálatos módon negatív jelzőkkel illetik a rendőröket, és az igazságszolgáltatási rendszert: „Rendszeresen előfordul, hogy a nyomozó hatóság tagjai nem sértetthez méltóan bánnak a bűncselekményt elszenvedőkkel, a sértetti jogosultságukat pedig egyenesen semmibe nézik.” Többek között kifogásolják, hogy az áldozatok nem rendelkeznek a megfelelő ismeretekkel arra vonatkozóan, hogy hova fordulhatnak segítségért, és milyen támogatásban részesülhetnek, ezeket milyen feltételekkel és határidőn belül vehetik igénybe. Ezek korántsem vetnek jó fényt a magyar rendőri szervezetre, hiszen a társadalmi elismerést, a presztízst gyengítik.

Ennek a problémának a feltárására kérdéseket vetettem fel egy kérdőív keretén belül az Áldozatsegítő Szolgálat ügyintézői részére, hogy a személyes tapasztalataik alapján, valamint a szolgálat jellemzőire vonatkozóan osszák meg véleményeiket, és ezzel járuljanak hozzá dolgozatom eredményességéhez. Ahhoz, hogy minden perspektívából körüljárjam a vitatott területet, egy ügyésszel és egy vizsgálati alosztályvezetővel készítettem interjút, akiknek a gyakorlati tapasztalatokhoz fűzött véleményeiket dolgozatomban felhasználom.

9.1. A kérdőív

Empirikus kutatásom két témát ölel fel. Az áldozatsegítő szolgálat tevékenységével kapcsolatos kérdéseket a 8. fejezetben már tárgyaltam. A kérdőív másik része viszont a Rendőrség áldozatsegítő tevékenységével kapcsolatos. Arra voltam kíváncsi, hogyan ítélik meg az ország 19 megyéjében és Budapesten az áldozatsegítő ügyintézők a Rendőrség sértettekkel szemben tanúsított bánásmódját. A hozzájuk forduló áldozatoktól első kézből kaphatnak információt arról, hogyan járt el a nyomozó hatóság tagja az egyes ügyek kapcsán, ezért úgy

gondolom valóságnak megfelelő képet tudnak festeni a hatósági eljárás jogszerűségéről, a rendőrök áldozatsegítő készségéről.

A kérdőív egy többszörös választási lehetőséget felkínáló kérdést tartalmaz, mert ennél a témánál inkább a személyes véleményekre voltam kíváncsi. Ezért nyitott kérdéseket intéztem az ügyintézők felé. Az ország 19 megyéjének és a fővárosi áldozatsegítő szolgálatnak az ügyintézői közül 13 személy válaszolta meg a kérdéseimet.

1.) Egyik kérdésem az áldozatsegítő szolgálat és a Rendőrség kapcsolatára vonatkozott. Arra szerettem volna kitérni, hogy általában hogyan kell elképzelnünk a két szerv közötti információáramlást.

Az áldozatsegítő szolgálat munkatársai napi kapcsolatban állnak a Rendőrség tagjaival. A telefonos, e-mailes kommunikáción kívül jelentősen esik a latba a személyes kontaktus. Hivatalos kapcsolat jön létre, ha például a támogatások igénybevételéhez kérelmezett igazolást küldi meg a nyomozó hatóság a szolgálatnak. Ezen kívül sokszor informális megkereséssel jön létre az együttműködés, ha segítséget kér egymástól a két szerv.

A kapcsolat elsősorban a kapitányságok bűnmegelőzési alosztályainak vezetői valamint a szolgálat vezetői révén valósul meg, annak érdekében, hogy minden áldozat hozzájusson az őt megillető támogatáshoz. Csak eseti jelleggel jön létre személyes kapcsolat egy-egy ügy előadójával, körzeti megbízottal, közülük is csak azokkal, akik az áldozatok segítésére fogékonyak. Látható tehát, hogy inkább a vezetői szinten kielégítő a kapcsolat, ritkán kerül sor arra, hogy egy konkrét ügy kapcsán dolgozzanak együtt az áldozatsegítők és a nyomozók.

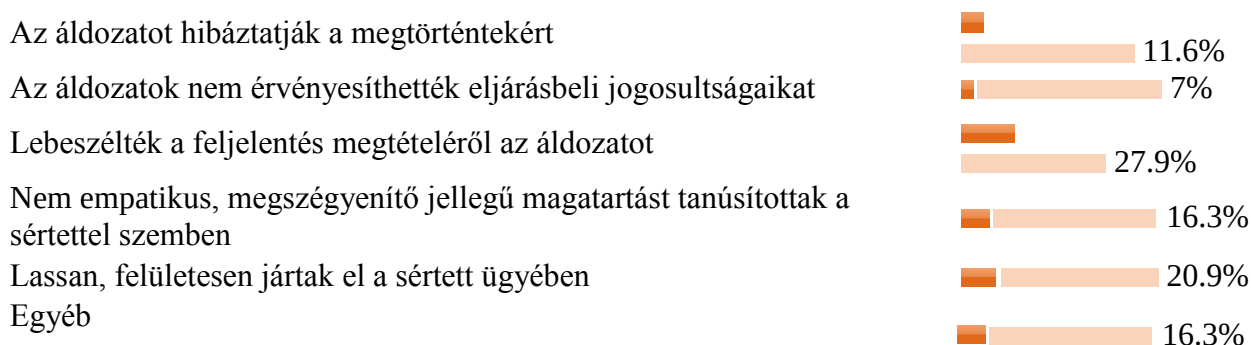
Egyes megyékben oly nagy hangsúlyt fektetnek a kölcsönös segítségnyújtásra, hogy a két szerv külön együttműködési megállapodást kötött annak érdekében, hogy az együttműködés feltételei rögzítve legyenek.

Azokban a kapitányságokban, ahol működik áldozatvédelmi referens, meglehetősen javult az együttműködés, hiszen a referens speciális feladatai közé tartozik az állandó jellegű kapcsolattartás a szolgálattal. Viszont a válaszokból arra következtetek, hogy sok helyen ezzel kimerül az együttműködés, és az nem terjed ki egy-egy nyomozóra, vizsgálóra, akik konkrét ügyekkel foglalkoznak.

Az áldozatsegítő szolgálat a rendőri képzésből is jelentős mértékben kiveszi a részét, képzéseket tart az állománynak, de ebben az esetben is inkább a vezetői szint érintett. A kiváló

együttműködési készséget mutatja, amikor közösen szerveznek iskolai-és egyéb vetélkedősorozatokat.

2.) A következő kérdéssel egyértelműen a sértettek felől érkező visszajelzések iránt érdeklődtem. Az alábbi válaszokat kaptam arra vonatkozóan, hogy melyek a leggyakrabban elkövetett hibák a nyomozó hatóság részéről, melyeket panaszolnak az áldozatok.

Kérdőívem 7. számú ábrája

Az általam megadott válaszlehetőségeken kívül sajnos érkeztek még elgondolkodtató megjegyzések, mégpedig:

- „Nem nyújtanak megfelelő tájékoztatást az áldozatsegítés lehetőségeiről, a szolgáltatásokról, a határidőkről.”
- „Téves információt adtak (elérhetőségeinkről), vagy egyáltalán nem informálták a sértetteket az áldozatsegítés lehetőségéről.”
- „A feljelentés helyett bejelentést jegyzőkönyveznek.”
- „Szinte elkövetőként bántak a sértettel.”

3.) Végül nyilatkoztattam a szolgálat ügyintézőit azzal kapcsolatban, hogy az egyes megyékben hogyan jellemeznék a rendőrség és a szolgálat kapcsolatát, valamint milyen intézkedéseket vezetnének be a hatékonyabb együttműködés eléréséhez.

- „Gyorsabb információcserére, hatékonyabb adminisztrációs munkára lenne szükség.”
- „Alapvetően jó az együttműködés, de a tájékoztatók átadása - bár kötelező - még mindig sokszor elmarad, főleg a helyszínen intézkedő nyomozók esetében. Sokszor

félretájékoztatják az áldozatot. A másik, az áldozatsegítő szolgálat eljárását lassító körülmény az igazolások nem határidőben történő kiállítása. A rendőrségi adatbázishoz való hozzáférés ezen javíthatna, persze csak az áldozatsegítő eljáráshoz való szükséges mértékben az adatvédelmi szempontok figyelembe vételével.”

- „A rendőrségek munkatársai kevés ügyfelet tájékoztatnak Szolgálatunkról.”
- „A jogszabályi környezet módosításával, illetve a Robotzsaru program fejlesztésével lehetne javítani a kapcsolattartást. Továbbá belső (ORFK utasítás) jogszabály kiadása lenne szükséges, hogy a panaszfelvétel, vagy éppen a tanúmeghallgatás sarkalatos pontja legyen az áldozati jogok érvényre juttatása.”
- „A rendészeti ágon (különösen közrendvédelmi területen) a magas fluktuáció leküzdhető lenne, ha a rendészeti képzésben megfelelő hangsúlyt kapna az áldozatsegítés, a készség fejlesztés mellett.”
- „A kapcsolatot - annak ellenére, hogy azon megyék közé tartozunk, ahol élénk a kapcsolat a nyomozó hatósággal - a magam részéről pusztán kielégítőnek értékelem, mert sajnos nagyon sokszor személyfüggő az, hogy a rendőrségen miként kezelik az áldozat ügyét. Az információ áramoltatásával semmi probléma nincs, de a Rendőrség fogadókészsége sokszor nem megfelelő.”
- „Valamennyi rendőr képzése szükséges lenne az áldozatsegítésről”
- „Jó az együttműködés. Hetente egy alkalommal a feljelentésekről információkat kapunk, természetesen név nélkül.”
- „A kommunikáció jól működne, csak éppen a tárgyi lehetőségek nem megfelelőek.”
- „A felső-, középvezetői szinten rendszerek az együttműködés formális keretei, A napi ügyintézés során, addig, amíg a Rendőrségen nincs mindenütt áldozatvédelmi referens, valamint ilyen nagymértékű a fluktuáció, nem látok az ügyfél számára is értékelhető, jobb együttműködésre reális lehetőséget.”
- „A megyében a Rendőrség és az Áldozatsegítő Osztály között nagyon jó az együttműködés, kölcsönösen segítjük egymás munkáját. Azonban a rendőri állomány magas fluktuációja miatt évente ismételni kell a rendőrkapitányságokon az állomány részére tartott tájékoztatásokat.”

- „A Rendőrség állományának nagy része még 7 év után sem igazán ismeri az állami áldozatsegítés lényegét. Gyakran egyáltalán nem vagy félre tájékoztatják a sértetteket, különösen az azonnali pénzügyi segély tárgyában. A törvényben előírt, és az áldozatsegítő szolgálat által bekért igazolásokat (melyet egy napon belül kellene megküldeniük) többszöri kérésre, napok, sőt néha hetek múlva küldik meg. (Főként a Fővárosi Kerületi Kapitányságok) Érdekes módon, ha egy rendőr ismerőse vagy hozzátartozója az áldozat, akkor szokták tudni az eljárás menetét, és igen gördülékenyen tud működni az ügyintézés.”
- „A rendőri állomány gyakori, ismétlődő jellegű képzésére lenne szükség.”
- „Az állomány iskolarendszerű képzésébe, és belső képzésébe is be kellene illeszteni az áldozatsegítést.”

9.2. Ügyészi riport

Az Egri Városi Ügyészségen kérésemre riportot készíthettem egy ügyésszel, akitől a dolgozatom témájához kapcsolódó kérdéseket intéztem. Személyes véleményére voltam kíváncsi, hiszen, a nyomozás felügyeletének gyakorlása során a Rendőrség tevékenységéről közvetlen belátással bír. Arra is kíváncsi voltam, hogy milyennek ítélni a jelenlegi szabályozások és a joggyakorlat által a sértettek eljárási helyzetét.

Kérdés: Egy bűncselekmény elkövetésekor általában a nyomozó hatóságnál teszi meg a feljelentést a sértett. Ekkor kell először érvénybe lépni azoknak a jogoknak, amelyek a nyomozás során őt megilletik. Mint Ügyész, vagyis a nyomozás ura, mik a tapasztalatai azzal kapcsolatban, hogy a nyomozó hatóság tagjai nem a megfelelő bánásmódot tanúsítják a sértettel szemben, mely által a sértetti jogok csorbulnak? Mely hibákat vétik általában? Hova tud a sértett fordulni, ha észleli, hogy nem a megfelelően jártak el ügyében?

Válasz: *A tapasztalat az, hogy általában a Rendőrség szereti úgymond „lepasszolni” az Ügyészségnek az általa problémásabbnak, szövevényesebbnek tartott ügyeket. Akad olyan is, hogy fel se veszik a feljelentési jegyzőkönyvet. Ezek inkább a bonyolultabb megítélésű ügyek, melyeknél nehéz eldönteni, hogy szabálysértés vagy bűncselekmény kategóriába tartoznak-e. Esetleg több évre visszamenőleg kell elkezdeni a nyomozást, mely előre is végeláthatatlannak*

bizonyulna. Találkoztam olyan esettel is, amikor több elkövető által több bűncselekmény valósult meg, melyek közül csak a legutóbbi bűncselekmény miatt indított eljárást a nyomozó hatóság. Hiába közölte a sértett, hogy már több előzetes cselekmény is történt, nem akartak róla tudomást venni.

Az Ügyészségen hétfőnként van panasznapi, ahol bejelentést lehet tenni, ha valakit sérelem ért a Rendőrségen, vagy nem részesült a megfelelő bánásmódban. Ezzel persze csak akkor élnek a sértettek, ha tudnak a panasz lehetőségéről. Egy perlekedő, notórius feljelentő nagyon is tisztában van, hogy az Ügyészséghez lehet fordulni, viszont az idősebb, alacsonyabb végzettségű emberek nem rendelkeznek ilyen jellegű információkkal, és sajnos nem is kapnak megfelelő tájékoztatást. Ők a helyi körzeti megbízottaktól várnak megoldást, vagy hazamennek egy eredménytelen feljelentés után, hiszen úgy gondolják, nincs mód a panaszra.

Kérdés: Mit gondol, minek tudható az be, hogy a rendőrök nem veszik komolyan a sértett feljelentését? Léteznek egyfajta bűncselekmény kategóriák, melyeknél már a bejelentéskor eldől, hogy nem lesz különösebb intézkedés az ügyben? Melyek ezek? Mi ennek az oka?

Válasz: *Sajnos számtalan eset van, amikor a rendőröknek el kell viselni a notórius feljelentőket, akik erőszertettel zaklatják őket rövidebb időközönként az ellenük intézett fiktív bűncselekményekkel. Ennek hatására a rendőrök általánosítanak, és a későbbiekben a ténylegesen megtörtént bűncselekményeket is alaptalannak vélik. Elég szórakoztató, cifra szüleményekről is lehet hallani, de sajnos ezzel azt érik el, hogy ha esetleg tényleg megtörtént a baj, és valóban igazat mondanak, nem veszi őket komolyan senki.*

Bűncselekmény kategóriákat nem tudok megállapítani, de jellemző például, hogy a szomszédok, valamint a családtagok, házastársak jelentik fel egyik napról a másikra egymást. A rá következő nap pedig visszavonják a feljelentést, meggondolják magukat. Ha ismertek a kapitányságon ilyen személyek, nagy valószínűséggel állíthatom, hogy a nyomozók nem fognak érdemben eljárni az ügyben, hiszen csak fölösleges papírmunka, valamint időpocsékolással járna. A rendőrség egyébként is túlterhelt.

Kérdés: Más országokban, például Németországban, többféle prevenciós programok létesültek a családon belüli erőszak áldozatainak védelme érdekében. Komolyan foglalkoznak a témával. (Ide tartozik a zaklatás is) Miért van az, hogy itthon a rendőrök szinte hagyják, hogy a család rendezze el a dolgot, vagyis nem avatkoznak közbe?

Válasz: Valóban problémás területről van szó, melynek egyik oka, hogy ez ideáig nem volt külön tényállás a családon belüli erőszakra, azaz nem szabályozta törvény az ilyen jellegű cselekményeket. A távoltartás kényszerintézkedés bevezetése is már nagy előrelépést jelentett, mely védelmet biztosított az áldozatoknak. A probléma ezzel, hogy csak harminc napra lehet elrendelni, utána mindig meg kell hosszabbítani, érdekesebb lenni a hosszabb távra szóló szabályozás. Mivel a Btk. nem rendelkezett külön tényállásról, ezért eddig a családon belüli erőszakot maximum könnyű testi sértésnek, vagy tetteges becsületsértésnek lehetett beminősíteni, melyek köztudott, hogy magánvádra üldözendők, vagyis a sértett magánindítványának előterjesztése szükséges a további intézkedésekhez. (Volt házastársak esetében magánlaksértést lehetett megállapítani) Ha a magánvád hiányzik, nem indul meg az eljárás. Egyébként a magánindítványra üldözendő bűncselekmények sem a Rendőrség, sem az Ügyészség kompetenciájába nem tartoznak. A 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről nagy változást jelentett ez ügyben, ugyanis megjelent a kapcsolati erőszak tényállása, mely magába foglalja a családon belüli erőszakot, melynek megvalósulásakor magánindítvány nélkül is elindulhat az eljárás.

A másik problémát az jelenti, hogy az ilyen, többnyire a négy fal között zajló eseményeknél nincs tanú, csak a két érintett fél. A gyerekek tanúzásával az a kivetnivaló, hogy könnyen befolyásolhatóak a szülők által, valamint problémásabb megítélni, hogy igazat mondanak-e, így a vallomásuk nem bír egyenértékű erővel egy felnőtt emberéhez képest. Ezek közrejátszanak abban, hogy a családon belüli erőszak ténye nehezen bizonyítható, ezáltal gyakran a nyomozás megszüntetésével fejeződik be az eljárás, így a nyomozó hatóság nem szívesen intézkedik ilyen ügyekben.

Kérdés: A Kerethatározat rendelkezik a különösen veszélyeztetett sértettek védelméről. Kritériumként nincs meghatározva, hogy kik tartozzanak ide, (fizikai, szellemi sebezhetőség, veszélyeztetett helyzetek: családon belüli erőszak, szexuális bűncselekmények áldozatai) viszont az EU szerint az általánostól eltérő kezelést igényelnének. A magyar büntetőeljárás nem rendelkezik ennek az intézménynek a bevezetéséről, egyedül tanúvédelem alatt fut speciális intézkedés a tanúk esetében. Érdemesnek látná-e behozni a kategóriát?

Válasz: A 14. életévüket be nem töltött személyekre nagyon nagy figyelmet kell fordítani. A Be. szerint ügyészi indítványra hallgathatja ki a gyermekkorú tanút a nyomozóbíró, ha a büntetőeljárás során valószínűsíthető, hogy a gyermekkorú tárgyaláson történő kihallgatása fejlődését károsan befolyásolná. Ezzel megelőzhető, hogy további traumától óvjuk meg a

gyermeket a bírósági szakban. Továbbá a pszichésen sérült, gyermekkorú áldozatoknál (különösen, ha nemi erkölcs elleni bűncselekményekről van szó) pszichológus szakértőt kell alkalmazni, aki megfelelő szakértelmének köszönhetően tud nyilatkozni arról, hogy milyen traumát szenvedett a személy, illetve mennyire szavahihetően mondaná el vallomását. Ő javasolhatja, hogy nem indokolt a tanúkénti kihallgatásuk, ezt természetesen mindig figyelembe vesszük. Továbbá létrejöttek az ún. speciális gyermekbarát meghallgató szobák, melyek biztosítják, hogy a legkíméletesebb módon hallgassák ki a gyermekeket, csökkentve ezzel az eljárás okozta további traumák mértékét. Mivel az ilyen szobákban kép-és hangfelvétel készítése kötelező, megelőzhetőek ezzel a további kihallgatások.

Nem feltétlenül tartom szükségesnek ezeken felül más törvényi szabályozás bevezetését.

Kérdés: Nemzetközi dokumentumok rendelkeznek az áldozatok védelme érdekében az ismételt tanúkihallgatások korlátozásáról. Ezek szerint csak a nyomozás céljának eléréséhez szükséges mértékben hallgathatók ki. Milyen problémákat okozhatnak az ismételt kihallgatások? Tekintettel vannak- e az áldozatra a bizonyítás során , vagy a nyomozati cselekmények szakszerű és eredményes végrehajtása inkább a szempont? Ha ütközik a nyomozás érdeke az áldozat eljárási másodlagos viktimizációs következményeivel – láthatóan nehezen tudja feldolgozni a történeteket, stresszt okoz az események felidézése stb. – akkor el tudnak-e tekinteni az újabb megterhelő eljárási cselekményektől?

Válasz: *Amennyiben lehetséges, mindig figyelembe vesszük a sértettek pszichikai állapotát, az elszenvedett traumát, de a bűncselekmény felderítése, a büntetőeljárás sikeressége az elsődleges szempont. Jogszabályi lehetőség sincs arra, hogy a sértett állapota miatt abbahagyjuk az intézkedést.*

Valóban okozhat kellemetlenséget az áldozatok ismételt meghallgatása, viszont csak többszöri kihallgatásokkal lehet bizonyítani, hogy a sértett valóban igazat mond. Ez ismét a Be. eredményességét segíti elő, hiszen ha a sértett többször egymás után sem kerül ellentmondásokba saját maga mondanivalójával, továbbra is következetes marad, valószínűsíthető, hogy nem hazudik. Erre lehet alapozni a bíróság előtt, viszont ez lehetetlen ismételt kihallgatások nélkül.

Kérdés: Milyen eljárási cselekményekről, változásokról értesítik a sértettet? Arra vagyok kíváncsi, hogy a sértett esetében a tájékoztatási kötelezettség a hatóság oldaláról szigorúan marad a törvényi keretek között, vagy kiterjed a nyomozás érdekeivel ellentétes információ

megosztására is, ami esetleg a sértett számára fontosabb? (pl.: Terhelt szabadon bocsátásáról értesítés)

Válasz: *Nem értek egyet azzal, hogy a sértett a jogszabályban megengedett lehetőségeken túlmenően megismerje az ügy iratait, azaz tájékoztatva legyen olyan eljárási cselekményekről is, melyekre nem terjed ki a joga. Az érdemi döntésekről természetesen értesítést kapnak, de főleg a papírmunkát jelentene csak az ezen túlmenő tájékoztatás.*

Érdemi döntéseket panaszolhat a sértett, de pl. a nyomozás határidejének meghosszabbítását elrendelő határozat ellen ne élhessen panasszal, hiszen nem az ő dolga eldönteni, hogy mikor válik szükségessé az ilyen határozat meghozatala.

Kérdés: A sértettek és az elkövetők találkozásának elkerülésére a bíróság épületében, elkülönített helyiségek kialakításával valósulhatna meg. Fordítunk arra figyelmet, nehogy befolyásolja a tárgyalás előtt a terhelt a sértettet, esetleg megfélemlítse?

Válasz: *Nagyon örülnénk egy ügyészi váró kialakításának, mert valóban, elég sokszor fordul elő, hogy egy folyosón várnak a sértettek, gyanúsítottak, valamint elkerülhetetlen a találkozás a hatóság tagjaival is. Nem meglepő, hogy a sértettet is méregetik egyes gyanúsítottak, hiszen ha egy Ügyészt nem félnek rágalmazni, akkor mi akadályozná meg őket abban, hogy a sértettet is bántalmazzák szóban.*

Ha súlyos bűncselekmény áldozatai kérik, a bíróság mérlegelési alapon dönt arról, hogy véletlenül se találkozzon az áldozat és az elkövető. (Ilyen pl. a súlyos rablás, ami okot ad arra, hogy valóban rettegjen a gyanúsítottól, de pl. egy autófeltörő tolvaj látványa, bár van, akiben még ez is félelmet kelt, nem alapozza meg azt, hogy a terhelt távollétében folyjon a tárgyalás). Vannak tehát esetek, amikor kivételesen a vádlott távollétében zajlik a tárgyalás, ilyenkor a sértett meghallgatását követően a vádlottal is ismerteti a bíró a tanúvallomást. Bár sok esetben az elkövetők már előzetesben vannak, így a BV előállítóban várakoznak, és kizárt a találkozás.

Kérdés: Mi a vélemény az angolszász jogrendszerről, ahol a sértett nyilatkozhat a bűncselekmény hatásairól? Nyilatkozata befolyásolja a kiszabandó büntetést, sőt még a szabadlábra helyezési eljárást is.

Válasz: *Egyáltalán nem tartom jó ötletnek. Nagyon remélem, hogy ez nem kerül bevezetésre. A szubjektív véleményének hangot adhat, azzal nincs probléma, de a büntetés kiszabása során az objektív elemeket kell figyelembe venni.*

Kérdés: Mit gondol miért nem népszerű a pótmagánvád intézménye a jogalkalmazás hatósági oldalán? Térhódításának milyen akadályait látja, és mitől tartaná hatékonynak az intézményt?

Válasz: *Ügyészként nem kapok tájékoztatást, hogy élt –e a sértett a pótmagánvád intézményének lehetőségével. Véleményem az, hogy adjuk meg a lehetőséget, ha van rá elég fedezete a sértettnek, járjon el a bíróságon. A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy nem nagyon zárulnak sikerrel ezek az eljárások, eredményre nem mindig vezetnek.*

Kérdés: Közvetítői eljárás: Mennyire elterjedt ez Önöknél? Tájékoztatják a sértettet, hogy van ilyen lehetőség? A mediáció tulajdonképpen leegyszerűsítene a be-t. Miért nem alkalmazzák ennek ellenére mégsem? Mégsem az áldozat érdeke a fontos, hanem a megtorlás?

Válasz: *Erőszerezetettel alkalmazzuk a közvetítői eljárás adta lehetőségeket a gyakorlatban, hiszen központi elvárás is, hogy növeljük a mediáció alkalmazásának arányát. A mediációt bűncselekménytípustól, valamint az elkövető személyiségétől teszi a törvény függővé. Ez azt jelenti, hogy feltételrendszere elég komoly szűrőt jelent. Nagyon gyakran eredményre vezet pl.: a közlekedési bűncselekményeknél.). A mediáció nagyon leegyszerűsíti az eljárást, hiszen ha eredményes, 6 hónapon belül befejeződhet a büntetőeljárás. Viszont ha nem zárul sikerrel, mert valamelyik fél visszavonul, az bizony nagy kitérő. Helyébe léphetnek kötelező magatartási szabályok, (ne látogasson szórakozóhelyeket, 10 után ne menjen ki az utcára) melyek vádhalasztásnak teremtenek lehetőséget. Ha ez sem vezet eredményre, akkor tulajdonképpen nagyon elhúzódik a büntetőeljárás.*

Kérdés: Milyen intézkedések alkalmasak arra az ügyészi szakban, hogy ösztönözzék az elkövetőt a jóvátételre, és ezzel a kárt megtérítse?

Válasz: *Fiatalkorú elkövetőknél nem szívesen alkalmazzuk a pénzösszeg alapú kártérítést, mert annak semmilyen visszatartó ereje nincsen, ha a szülők kifizetik a gyerek helyett az általa okozott kárt a sértettnek, ő pedig semmit sem érzel a cselekményének súlyából. Ez azt jelentené, hogy nem ő vállalja felelősséget, azért amit tett.*

Nem csak a közvetítő eljárást lehet alkalmazni gyorsított eljárásként. Fiatalkorúak esetében a vádemelés elhalasztását valamilyen elváráshoz kötjük. Ezek az ún. egyedi magatartási

szabályok betartását jelentik. Egy kirendelt pártfogó felügyelő ellenőrzi, és kötelezi a fiatalok elkövetőit, a magatartási szabályok betartására. Ahhoz, hogy meghatározzuk, melyik magatartási szabályt alkalmazzuk az adott fiatalok esetében, kikérjük a pártfogó felügyelő véleményét. Az ügyész szelektál a javaslatok közül, majd meghallgatja személyesen a sértettet a beleegyezése végett, és az elkövetőt is, hogy vállalja-e a szabályok betartását. Az okozott kár megtérítésén kívül más módon is gondoskodhat az elkövető a sértett jóvátételéről, vagy a köz számára is végezhet munkát. (p.: ássa fel a kertet, nem lehet igazolatlan órája az iskolában).

9.3. Interjú egy kerületi rendőrkapitányság vizsgálati alosztályának vezetőjével

A kérdőív és az ügyészi riport alapján már mindenki számára egyéni vélemény alakulhatott ki a Rendőrség sértettekhez való viszonyulásáról. Egyre több információval rendelkeztem a nyomozó hatóság tevékenységét illetően, és dolgozatom előrehaladtával megfogalmazódtak bennem azok a kérdések, melyekre csak egy nyomozótól várhatok választ, némi magyarázatot.

Feltételezem, hogy az ország valamennyi rendőrkapitányságán eltérő gyakorlatok uralkodnak, egy vélemény alapján levonni a következtetést nyilvánvalóan nem lehet. Ennek ellenére úgy gondoltam, hogy interjút készítek egy forgalmas budapesti kerület vizsgálati alosztályának vezetőjével, annak érdekében, hogy a kérdőív és az ügyészi riportban elhangzottak mellett egy nyomozó szemszögéből is megismerjem az egyes hiányosságok okait.

Kérdés: Léteznek olyan bűncselekmények, melyek feljelentésekor nem szívesen járnak el a rendőrök? Minek tudható az be, hogy vannak esetek, amikor a rendőrök nem veszik komolyan a feljelentést, vagy lebeszélnek a sértettet a feljelentés megtételéről?

Válasz: Tudomásom szerint nincs ilyen. Nem lehet ilyenről szó, hiszen minden egyes feljelentést fel kell vennie a panaszfelvevőnek, legyen az bármilyen nemű bűncselekmény, vagy szabálysértés. Természetesen boldogítják a kollégákat a notórius bejelentők, de ha századjára is visszajön bejelentést tenni, köztudottan nem létező bűncselekményekről, akkor századjára is felvesszük a feljelentést. Az állampolgárok között terjedt el ez a hit, hogy a rendőrök úgysem intézkednek, felesleges feljelentést tenni. Sajnos az emberek mindig azon nyomban elvárják,

hogy a rendőrök intézkedjenek, kapják el az elkövetőt, hiszen mindenkinek a saját ügye a legfontosabb. De nincsenek tisztában azzal, hogy adott ügyek esetében mi az eljárás menete.

Kérdés: Nemzeti dokumentumok írnak a „különösen veszélyeztetett” sértettekről, akiket a helyzetük miatt, különös bánásmódban kellene részesíteni. Érdeemesnek látná-e behozni ezt a kategóriát? Kik azok, akik egyébként is különleges bánásmódban részesülnek a nyomozó hatóság által?

Válasz: *Nem hiszem, hogy ez működné Magyarországon. Köztudott, hogy a gyerekek, idősek kiszolgáltatott helyzetüknél fogva könnyebben válnak bűncselekmények áldozatává, de ez nem jelenti azt, hogy több bűncselekményt követnek el ellenük. Ha gyermek, illetve fiatalos sértettel vagy akár elkövetővel van dolgunk, akkor mindig másképp kell eljárni. Ezt szabályozza a Be. is. Gyermekkorút csak egyszer hallgatunk meg, azt is csak a gyermekbarát meghallgató szobában, de az ügy csak addig van nálunk, míg be nem bizonyosodik, hogy valójában erőszak történt. Mert ilyenkor nyomban értesítjük a Gyermek-és Ifjúságvédelmi Osztály kollégáit, akik megfelelő szaktudással, képzettséggel rendelkeznek, és a leghatékonyabban képesek bánni a gyermekkorú áldozatokkal, hiszen nem sok ember képes egy gyermeket kihallgatni. Gyermkek esetében pl. eltekintünk a szembesítéstől.*

Az idősek részére rendszeresen tartunk prevenciós előadásokat, melyeken tájékoztatjuk őket az éppen aktuális bűnelkövetési magatartásokról, hogy felvilágosítást kapjanak, milyen veszélyek leselkedhetnek rájuk. Nagyon gyakran válnak pl.: trükkös lopás áldozataivá az idősebb emberek.

A nemi erőszak kapcsán az a helyzet, hogy amennyiben ismeretlen elkövetővel van dolgunk (ritka), nagyon csekély a valószínűsége, hogy pont azt az áldozatot még egyszer megerőszakolják. A családon belüli erőszak vagy más traumát előidéző cselekmények esetében pedig a pszichológusok feladata a vizsgálat, a trauma feldolgozásának segítése, nem a rendőrségé.

Kérdés: Egyetért-e azzal, hogy a sértettek tanúkihallgatásának száma korlátozva legyen, és csak a nyomozás céljainak szükséges mértékében lehessen kihallgatni, elkerülve ezzel a másodlagos viktimizációs következményeket?

Válasz: *Nem értek egyet vele, hiszen a hatóság dolga a tényállás felderítése, ráadásul, ha saját maga tesz feljelentést, akkor vállalja a kihallgatásokat, hiszen a nyomozás ezzel jár. Ha kételkedek, hogy igazat mond a sértett, vagy ha a tettes teljesen más történetet ad elő, akkor biztos újra meghallgatom a sértettet, hiszen így lehet csak megtudni, hogy igazat mond-e avagy sem.*

Kérdés: A sértettnek joga van jelen lenni egyes eljárási cselekményeken. De ezekről a visszajelzések szerint többnyire nem kap tájékoztatást, így nem is tud jelen lenni. Mi az oka a tájékoztatás elmaradásának?

Válasz: *Bizonyos esetekben ki kell vinni (pl.:erőszakos közösülés) a helyszínre, hogy elmondja mi hol történt, de egyébként ha nem szükséges, hogy ott legyen akkor nem küldünk neki tájékoztatást. Nem tartom indokoltnak a jelenlétét más nyomozási cselekményeken.*

Kérdés: Megfelelő tájékoztatásban részesítik-e a sértettet jogairól, az eljárás menetéről, az áldozatsegítő szolgáltatások igénybe vehető lehetőségeiről?

Válasz: *Tapasztalatok szerint bűnügyön minden kolléga megadja a lehetőséget a részletes tájékoztatásnak. Figyelnek rá, hogy mindenki megkapja. A közrendvédelmi állomány esetében nem tudok nyilatkozni. A sértettet meg kell nyugtatni, el kell mondani, hogy mire számíthat az eljárás alatt. Tartani szoktuk a sértettel a kapcsolatot, ha kell telefonon is értesítjük, hogy nyugodjon meg, folyik az eljárás, nem kell aggódnia.*

Az iratok, amikbe betekinthez, csak a rá vonatkozó,(tanúvallomás, amin részt vett) őt érintő iratok, hiszen nem bevett gyakorlat, hogy a sértett mindent tudjon, nem tartozik rá más irat megismerése.

Az áldozatsegítés módjairól felvilágosítjuk a sértettet, amennyiben megalapozottnak, helyén valónak látjuk igénybevételét az adott ügy kapcsán. Tájékoztatjuk, hogy hol, milyen segítségeket vehet igénybe. Az ő dolga viszont élni a szolgálat nyújtotta lehetőségekkel. Mi dolgunk, hogy felvilágosítsuk, hogy létezik ilyen intézmény. A segítségnyújtás, támogatás az áldozatsegítőök feladata.

Kérdés: Milyen oktatásokat, előadásokat tartanak a kapitányságukon annak érdekében, hogy a rendőrök megfelelő ismeretekkel rendelkezzenek az áldozatvédelemről? Miben nyilvánul meg a kapitányság és az Áldozatsegítő Szolgálat közötti kapcsolat?

Válasz: *Az Bűnmegelőzési Alosztály rendszeresen tartja a kapcsolatot a szolgálattal, valamint az áldozatsegítő referenseknek megtartják a tájékoztatót, a képzéseket. Ez viszont nem terjed ki egyéni szintre, azaz a vizsgálók, nyomozók nem részesülnek semmilyen továbbképzésben, tréningen sincs lehetőség részt venni.*

10.Befejezés

Vitathatatlan, hogy uniós csatlakozásunk óta Magyarország is próbál felzárkózni a resztoratív igazságügyi koncepciót megszilárdító tagállamok sorához. Ahhoz, hogy megfeleljünk a nemzetközi elvárásoknak a törvényeink rendelkezéseit át kellett gondolni, újrafogalmazni. De ez még meglehetősen kevésnek bizonyult, ezért több új intézmény bevezetése történt a bűncselekmény sértettjének áldozatkénti elismeréséhez, jogai bővítéséhez.

A Kerethatározat elveihez az alkalmazhatóság szempontjából pár kritikát megejtének. Úgy gondolom, nem lehet elvárni a nemzeti jogalkotás hiánytalanságát, ha a Kerethatározat nem tartalmaz konkrét, egyértelmű ajánlásokat. Véleményem szerint nem minden esetben értelmezhetőek egyértelműen az EU elvárásai. Megjegyezni kívánom, hogy egyes rendelkezések a joggyakorlatban kivitelezhetetlenek, ezért nem is születik ezekre vonatkozó normatív szabályozás a tagállamokban, többek között Magyarországon sem.

Például a sértetti kihallgatások korlátozása valóban a nyomozás sikerét hiúsítaná meg, ilyen módon nem tartom indokoltnak az erről szóló jogszabály bevezetését. Viszont a meghallgatás módját szabályok közé lehetne szorítani. Be kellene iktatni, hogy ne csak gyermekkorúak vagy fiatalok kihallgatásánál vegyék igénybe a pszichológus közreműködését. Valamint, ha minden kapitányság rendelkezne olyan szakemberrel, aki a különös megrázkódtatást elszenvedett sértetteket meghallgatja, elkerülhetőek lennének a másodlagos viktimizációs hatások következményei. Ahhoz viszont, hogy ez minden esetben működjön, ki kellene emelni a sértettek köréből azokat, akiket a bűncselekmény jellegére tekintettel részesíteni kell a különleges bánásmódban. Szükséges lenne tehát egy törvény általi „különösen veszélyeztetett” sértetti kategória meghatározása.

Nemzetközi elvárás, hogy a sértett nyilatkozzon a bűncselekménnyel kapcsolatos álláspontjáról, azaz hogy milyen károkat szenvedett el. A magyar büntetőeljárás csak egészen szűken értelmezi ezt a jogosítványt. A Be. e. 316. § szerint „[A] sértett nyilatkozhat arról, hogy a vádlott bűnösségének megállapítását és megbüntetését kívánja-e”. Úgy gondolom, ha nem is olyan mértékben, mint az angolszász jogrendszerben (ahol a büntetés kiszabása során is figyelembe veszik a sértett nyilatkozatát), de a sértett felszólalása alkalmával bizonyos kereten belül lehetőséget kellene teremteni a bűncselekmény hatásainak ismertetésére. Ezzel, ha nem is lehet befolyásolni az ítéletet, de erkölcsi elégtételt nyerhetne az áldozat.

A nemzetközi elvárásoknak látszólag megfelelő jogszabályokkal kapcsolatban több kétségem is felmerült. Miért említettem, hogy csak látszólag elfogadhatóak a normáink? A jogszabályok tanulmányozása során ugyanis a törvényszöveg megfelelne a nemzetközi kívánalmaknak, viszont akadnak egyfajta „kiskapuk”, melyeket a joggyakorlatban erőszertetettel ki is használnak. Ilyen például, mikor a törvény a sértett jogaként említi a tájékoztatás, felvilágosítás kérését, a hatóság tagjainak pedig kötelezettségként állapítja meg a felvilágosítás adását. A gyakorlatban kihasználva az ellentmondásból adódó lehetőséget, sok esetben csak akkor tájékoztatják a sértettet jogairól és kötelezettségeiről, ha az kifejezetten kérte. Amennyiben a sértett magától nem érdeklődik - mert nincs tisztában az eljárás menetével - nem részesül felvilágosításban. Ha mégis közlik vele, azt legtöbbször elszívetve, hadarva teszik, esélyt sem adva a megértésnek. Véleményem szerint kötelezővé kellene tenni, hogy a hatóság tagja írásba foglalva átnyújtsa a tájékoztatást a sértett jogairól és kötelezettségeiről.

Tarthatatlan, hogy a sértett az egyes nyomozási cselekményeken való jelenléti jogát is csak akkor gyakorolhatja, ha a nyomozó hatóság tagja ezt úgy kívánja. Mivel törvény kimondja, hogy sürgősségi indokból mellőzhető a sértett értesítése, ezért a nyomozók erre hivatkozva rendszeresen elhagyják a tájékoztatást az eljárási cselekményekről, ráadásul a hatályos Be. szerint jogosan is jártak el.

Ezekben az esetben megmutatkozik a nyomozó hatóság hanyagsága, melyről arra lehet következtetni, hogy mennyire veszik komolyan a sértettek helyzetét. A resztoratív igazságszolgáltatás megteremtéséhez viszont nélkülözhetetlen a hatóság felől a sértettekkel szembeni megfelelő bánásmód tanúsítása, vagyis egy ennek megfelelő „áldozatsegítő” szemlélet. A jelenleg uralkodó rendőrségi nézőpontot azonban több tényező is kiváltotta. Az interjúk során elhangzott, hogy sajnos a nyomozó hatóság munkáját elég gyakran hátráltatják a notórius feljelentők, ráadásul számtalan esetben előfordul, hogy meggondolatlanul jelentik fel egymást a családtagok, másnapra pedig hirtelen visszavonják a feljelentést. Ez azonban nem adhat okot az általánosításra, és nem lehet fél vállról venni az ügyeket. A felhalmozódott ügyszámokból adódó túlterheltség valóban nagy gondot jelent az országban mindenütt, azonban ez sem adhat kibúvót egy rendőrnek a törvény által meghatározott kötelezettségei alól.

A jogi szabályozások önmagukban vajmi kevésnek bizonyulnak a sértetti jogok érvényesüléséhez. Magyarországon jelenleg a jogalkalmazásban még mindig a gyors, eredményes büntetőeljárás zászlaja lebeg a hatóságok szeme előtt. Addig, amíg ezt a fásult,

idejétmúlt szemléletet képviselve tevékenykednek a nyomozó hatóság tagjai, nem várható érzékelhető javulás a sértettek helyzetében.

Továbbra is szükséges a jogszabályok reformja a nemzetközi elvárások kifogástalan teljesítéséhez, és nem elégedhetünk meg a többé-kevésbé elfogadható eredményünkkel. Viszont ehhez legalább a jelenlegi törvények szabályait kellene figyelembe venni a jogalkalmazóknak. A gyakorlatban tapasztalt hiányosságok egyik oka többek között, hogy nem tulajdonítanak jelentőséget annak, hogy a nyomozó hatóság konkrét sértettekkel foglalkozó tagjai motiválva legyenek az áldozatok segítésére. Az állami és civil áldozatsegítő szolgálatok kezdeményezik ugyan a rendőri állomány képzését az áldozatvédelemről, de ez szinte az országban mindenütt csak a vezető réteget érinti. Valóban léteznek áldozatsegítő tréningek, előadások, azonban ezek nem képesek elérni a várt eredményt addig, amíg személy szerint minden rendőr nem részesül a felvilágosításban. A fejlődésnek ott kell jelentkeznie, ahol a sértettek és a hatóság között létrejön a személyes kapcsolat. Ez pedig az ügy előadójának befogadó képességétől függ.

A rendőri állományra jellemző, hogy egyéni beállítottság kérdése, miként bánnak a bűncselekmények elszennvedőivel. Sajnos az áldozatokkal empátiát tanúsító rendőrök köre igen szűknek bizonyul. A rendőr munkája során viszont olyan személyekkel kerül kapcsolatba, akiken segíteni kell, problémájuk megoldásában aktívan közre kell működni.⁸⁹ Azzal, hogy az áldozati szempontok érvényre jutnak nem csak pozitív benyomás alakul ki a sértettben a rendőrökről, hanem a nyomozás során való közreműködési hajlam is. Ezzel pedig a büntetőeljárás sikerességének adunk nagyobb esélyt, mely bizonyítottan anélkül is elérhető, hogy csorbítanánk a sértett eljárási jogait.

Mindkét fél érdeke tehát a folyamatos együttműködés, melyet a rendőr együttérzésével, segítőkészségével tud fenntartani. Ajánlatos érdeklődést tanúsítani a sértett által elmondottak iránt, odafigyelni, miközben beszél, s ezekkel a megnyilvánulásokkal elnyerni a bizalmát. A tájékoztatás jelentőségét már sokadikára hangsúlyozom, hiszen a rendőr kötelessége felvilágosítást adni a sértett büntetőeljárási jogairól, továbbá az áldozatsegítés lehetőségeiről. Nem várható el a rendőrtől, hogy a sértett minden problémáját megoldja, ez nem az ő kompetencia köréhez tartozik. Fontos, hogy tájékoztassa az áldozatot, hogy hová fordulhat támogatásért, de a konkrét segítségnyújtás az áldozatsegítő szolgálatok feladata.

⁸⁹ Dr. Kis Géza: Pszichológia gondolatok és viselkedési elvárások a bűncselekmények áldozataival foglalkozó rendőrök munkájához. In: Áldozatvédelem, BM Kiadó, 1999. 156. o.

A tudományos munkám során elvégzett elméleti és gyakorlati tapasztalatok alapján az a meggyőződésem, hogy a resztoratív igazságszolgáltatási rendszert megvalósító eszközök kidolgozása hazánkban még gyerekcipőben jár. A sértettek büntetőeljárásban betöltött helyzetének pozitív irányban történő változtatása érdekében tett jogi törekvések kezdeti lépésnek megfelelnek, de a joggyakorlatban megmutatkoznak a hiányosságok. Véleményem szerint egy lendületesebb jogalkotási folyamat éreztetné a jogalkalmazók körében, hogy az eddigi eredményesség-hajszoló megközelítése a büntetőeljárásnak már nem irányadó többé, és hamarosan új alapokra helyeződik az igazságszolgáltatás.

11.Irodalomjegyzék

Szakirodalmak:

Blaskó Béla: Magyar büntetőjog általános rész. Negyedik, átdolgozott kiadás. Rejtjel Kiadó, Budapest-Debrecen, 2010.

Bócz Endre: Passzív alany, áldozat, sértett. In: Tanulmányok Irk Ferenc professzor 70. születésnapja tiszteletére. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2012.

Bögöly Gyula – Budaházi Árpád – Csányi Csaba – Sléder Judit: Büntetőeljárás jog. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2010.

Fehér Lenke – Fügedi László - Jagoschitzné Andreánszky Zsuzsanna – Horváth Pál – Kiss Anna – László Lajos – Pörge Lajos – Skapinyecz János: Segít a Fehérgyűri. 20 éves a magyar áldozatvédő szervezet. Viva Média Holding Kiadó, Budapest, 2009.

Görgényi Ilona: A viktimológia alapkérdései. Osiris Kiadó, Budapest, 2001.

Görgényi Ilona: A viktimológia. In: Gönczöl K.- Korinek L.-Lévay M. (szerk.): Kriminológiai ismeretek, Bűnözés, Bűnözéskontroll. Corvina Kiadó, Budapest, 1999.

Kis Géza: Pszichológiai gondolatok és viselkedési elvárások a bűncselekmények áldozataival foglalkozó rendőrök munkájához. In: Áldozatvédelem. BM Kiadó, Budapest, 1999.

Kiss Anna: A sértett eljárásjogi helyzete. In: Áldozatvédelem. BM Kiadó, Budapest, 1999.

Kiss Anna: A sértett jogainak erősítése a hazai és a német büntetőeljárás összehasonlításának tükrében. In: Rendészeti szemle, Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2006. 7-8. 54. évfolyam

Kővári András: Az áldozatok védelme és a rendőrség. In: Az emberi jogok és a rendőrség. Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központ, Budapest, 2000.

Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. In: Miskolci Jogi Szemle, 6. évfolyam, különszám, 2011.

A sértett szerepe az egyes bűncselekmények elkövetésénél és jogainak mikénti érvényesülése a büntetőeljárásban. In: Áldozatvédelem. BM Kiadó, Budapest, 1999.

Diszpécserok szerepe az áldozatsegítésben. - Áldozatsegítő Szolgálat módszertani füzetek. 2012.

Rendőrségi tapasztalatok az áldozati jogok érvényesüléséről, az áldozatvédelem helyzetéről 2012-ben. - ORFK, Bűnügyi Főigazgatóság, Bűnügyi Főosztály, Bűnmegelőzési Osztály

Internetes hivatkozások:

Fézer Tamás: A bűncselekmények áldozatainak járó jóvátétel elméleti kérdései. (Letöltve: 2013.10.20.)

http://www.debrecebijogimuhely.hu/archivum/3_2011/a_buncselekmenyek_aldozatainak_jaro_jovattetel_elmeleti_kerdesei/

Serfőző Melinda: Büntetőjogi mediáció: évente mintegy 6000 esetben választjuk. (Letöltve: 2013.10.24.)

<http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/napirend/buntetojogi-mediacio-evente-mintegy-6000-esetben-valasztjuk>

Tóth Andrea Noémi: A közvetítői eljárás gyakorlati problémái. (Letöltve: 2013.10.9.)

http://www.debrecebijogimuhely.hu/archivum/1_2009/a_kozvetitoi_eljaras_gyakorlati_problemai/

A hazai áldozatvédelem jellemzői. (Letöltve: 2013.09.28.)

http://ujutakon.dunaujvaros.hu/index.php?p=aldozatta_jellemzo

Áldozatvédelemről általában. (Letöltve: 2013.10.13.)

<http://www.bunmegelozes.eu/aldozataalt.html>

Mi a közvetítői eljárás (büntetőügyi mediáció)? (Letöltve: 2013.10.10.)

http://kih.gov.hu/mediacio/-/asset_publisher/4frusdbuyVxX/content/kozvetitoi-eljaras-mediacio-

Mi a szupervízió? (Letöltve: 2013.11.5.)

http://www.ormayistvan.hu/docs/mi_a_szuperviz.htm

Mit kell tudni a gyermekbarát igazságszolgáltatásról? (Letöltve: 2013.10.10.)

<http://gyermekbarat.kormany.hu/mit-kell-tudni-a-gyermekbarat-igazsagszolgalattasrol>

12.Melléklet

Az általam készített kérdőív, melyet a www.kerdoivem.hu internetes oldalon készítettem.

Az áldozatvédelem állami intézményeinek működése

Kérjük, írja be az adatait:

Foglalkozás

Munkakör/ Beosztás

1. Kérem, állítsa sorrendbe az alábbi lehetőségeket aszerint, hogy általában honnan/kitől szereznek értesülést az áldozatok az áldozatsegítő szolgálat által nyújtott segítség igénybevételének lehetőségéről?

Nyomozó hatóságok

Bíróság

Családtag, ismerős, munkatárs, szomszéd

Média

Internet

Önkormányzati intézmények (Családsegítő Intézet)

Más területi államigazgatási szervek

Társadalmi szervezetek és alapítványok

Egyéb

2. Mennyire jellemző, hogy az alábbi okokból keresik fel az áldozatok a szolgálatot?

	Egyáltalán nem	Előfordul	Jellemző	Leginkább jellemző
Az áldozat a bűncselekményt követően saját elhatározásból azonnal a szolgálatához fordul, információt kér, hogy milyen lépéseket kell megtennie	☐	☐	☐	☐
Az áldozat a rendőrségi feljelentést követően, a rendőrtől kapott tájékoztatás, tanácsadás hatására jelentkezik	☐	☐	☐	☐

Ügyészségi panasznapon kapott információkat a szolgálat nyújtotta lehetőségekről	☐	☐	☐	☐
Az áldozat nem tudja, hogy ő valójában áldozat, ezért segítséget kér ennek eldöntéséhez, és a további intézkedések megtételéhez	☐	☐	☐	☐

3. Kérem, értékelje, hogy milyen gyakran fordul elő, hogy a felsorolt személyek az adott ügyben felkeresik Önöket?

	Soha	Ritkán	Gyakran	Rendszeresen
A bűncselekmény áldozatainak hozzátartozója, ismerőse tájékoztatást, segítségnyújtást kér az áldozat számára	☐	☐	☐	☐
Más, a bűncselekményről tudomást szerző szervezet képviselője, munkatársa (családsegítő, gyermekjóléti szolgálat munkatársa, iskolai tanár stb.) kér tájékoztatást az áldozattá vált ügyfele számára	☐	☐	☐	☐
Hatóságok (bíróság, ügyészség, nyomozóhatóság) tagjai a büntetőeljárás során a sértett helyzetének, állapotának javítása, valamint a sértettek részére történő segítségnyújtás érdekében	☐	☐	☐	☐
A bűncselekmény szemtanúja, esetleg olyan személy, akinek a közvetlen környezetében történt az esemény (szomszéd), és tájékoztatást kér az áldozattá válás megelőzése érdekében	☐	☐	☐	☐
Krónikus, notórius „áldozatok” fiktív bűncselekmények előadásával, a pénzbeli támogatások jogosulatlan megszerzése végett	☐	☐	☐	☐

4. Kérem, állítson rangsort az alábbi bűncselekmény kategóriák között, aszerint, hogy megvalósulásuk esetén mennyire jellemző, hogy az áldozat segítségért fordul Önökhöz! (1. legtöbbször; 9. legkevésbé)

Családon belüli erőszak
Nemi erkölcs elleni bűncselekmények

Erőszakos bűncselekmények
Vagyon elleni bűncselekmények
Kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények
Emberi szabadság elleni bűncselekmények
Közelekedési bűncselekmények
Alapvető jogok elleni bűncselekmények
Fiatalok által elkövetett bűncselekmények

5. Kérem, jelölje meg a leggyakrabban előforduló segítségnyújtási lehetőségeket! (maximum 4-et) (több válasz lehetséges)

- ☐ Azonnali pénzügyi segély
- ☐ Érdekérvényesítés elősegítése
- ☐ Állami kárenyhítés
- ☐ Jogi tanácsadás; tájékoztatás egészségügyi, társadalombiztosítási, szociális ellátásokról
- ☐ Eltulajdonított iratok költségmentes pótlása
- ☐ Jogi segítségnyújtó szolgálat pl. ügyvédi közreműködés szükségessége esetén
- ☐ Pszichológus közreműködésének igénybevétele
- ☐ Egyéb

6. Mit tesznek Önök annak érdekében, hogy az áldozatoknak tudomásuk legyen az igénybe vehető segítségnyújtási lehetőségekről, és magáról a szolgálat funkciójáról? (több válasz lehetséges)

- ☐ Brosúrák, szórólapok elhelyezése hivatali helyiségekben, közintézményekben
- ☐ Média igénybevétele (helyi televízió csatornák)
- ☐ Prevenációs programok szervezése
- ☐ Egyéb

7. Milyen képzésben, felkészítésben részesülnek a szolgálat munkatársai a feladatuk minél magasabb szintű ellátása érdekében?

8. Milyen formái léteznek a rendőrség és a szolgálat közötti kapcsolattartásnak?

9. Milyen panasszal fordulnak az áldozatok Önökhöz a nyomozó hatóság tagjainak tevékenységével, eljárásával kapcsolatosan? (több válasz lehetséges)

- ☐ Az áldozatot hibáztatják a megtörténtekért
- ☐ Az áldozatok nem érvényesíthették eljárásbeli jogosultságaikat
- ☐ Lebeszéltek a feljelentés megtételéről az áldozatot
- ☐ Nem empatikus, megszegyenítő jellegű magatartást tanúsítottak a sértettel szemben
- ☐ Lassan, felületesen jártak el a sértett ügyében
- ☐ Egyéb

10. Hogyan ítélik meg Önök a rendőrséggel való együttműködést? Hogyan lehetne fejleszteni, javítani a két szerv közötti információáramlást?